ΣΤΡΑΤΗ ΜΥΡΙΒΗΛΗ

ΤΑ ΠΑΓΑΝΑ

Ξυλογραφίες Ι. Μόραλη

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

Ἐξάλλου ψυχὴ δὲν ἀνάσαιν' ἐκεῖ κοντά, μόνο στὰ δεξιά του ἄσπριζε πάντα τὸ μαρμαρένιο σύμπλεγμα τοῦ Βύρωνα.

Ἕνας μεγάλος γλόμπος, κρεμασμένος ψηλά, ἔριχνε γαλατιὰ φέξη στὴν ἄσφαλτο, στὶς πιπεριὲς καὶ πάνω στ' ἀνατριχιασμένα ἀγάλματα.

Προσπάθησε νὰ κοιτάξει μὲ ἀξιοπρέπεια τὸ Βύρωνα, τὸ σαγόνι ἴσα-μπρός, ἀκουμπισμένο στὸ ἀσημένιο χερούλι τοῦ μπαστουνιοῦ.

— Δὲν εἶμαι βέβαια μεθυσμένος, ἀποφάνθηκε σ' ἕναν τόνο ἀποφασιστικό. Εἶναι μόνο ἡ ἀπότομη ἀλλαγὴ τῆς θερμοκρασίας ποὺ μὲ πείραξε λιγάκι. Ἂς περιμένουμε λοιπόν!

Χίλιες φορὲς τὸ προσπέρασε καὶ μόλις τώρα γιὰ πρώτη βολὰ στὴ ζωή του πρόσεξε τὸ μνημεῖο, ποὺ ἀσπρολογοῦσε ἐκειδὰ μπροστά, πόσο εἴταν ἀστεῖο. Μιὰ μεσόκοπη γυναίκα, τσίτσιδη, κρέμαζε πάνω ἀπὸ ἕνα μικροκαμωμένον Βυρωνάκο κάτι πελώρια στήθια παραμάνας. Εἴταν ὁλοφάνερο πὼς ὁ γάλλος γλύπτης, ὅπως ὅλοι αὐτοὶ οἱ ξένοι, ἔβλεπε τὴν Ἑλλάδα «τροφὸν τῶν λαῶν». Ὁ μικρὸς λόρδος ἀπεναντίας εἴτανε πολὺ γερὰ ντυμένος, φοροῦσε ροῦχα κουμπωμένα ὡς τὸ σαγόνι, κι ἀπὸ πάνω μάλιστα ἕνα βαρὺ πανωφόρι. Φοροῦσε καὶ κάτι σπουδαῖες χειμωνιάτικες μπότες, καὶ σηκωνόταν σὰν κοκοράκι στὶς μύτες τῶν παπουτσιῶ, νὰ πιάσει ἕνα εἶδος μαρούλι ποὺ τοῦ ἔδειχνε ἡ Ἑλλάδα.

Ὅμως αὐτὴ βέβαια δὲν εἴταν ἡ Ἑλλάδα, κάθε ἄλλο. Μποροῦσε νὰ εἴταν μονάχα μιὰ κυρία ὥριμη, κακῆς διαγωγῆς. Εἶχε φανερὲς διαθέσεις ν' ἀποπλανήσει τὸ παιδί. Θὰ πήγαινε πολὺ ὡραῖα νὰ βάλει κανεὶς στὴ θέ-

ση τῆς ἐπιγραφῆς: «Ἡ κυρία Πετεφρή, τὸν Ἰωσήφ».*

Ὁ νούς του πῆγε πάλι στὸν κ. Γαζέπη.

Ἔβλεπε τὸ πρόσωπό του κόκκινο σὰν βρασμένη γαρίδα, μὲ τὰ μάτια του τὰ μαῦρα νὰ λαμποκοποῦν ἀπὸ ξυπνάδα σὰν εἴταν νὰ κάνει ἐντύπωση στὴ Γιοχάννα.

— Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς, ἔλεγε, γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο εἶναι ἡ λυδία λίθος γιὰ τὴν ἠθική του συγκρότηση καὶ γιὰ τὴ φυσική του ἀντοχή. Πεῖτε μου τὸ κρίσιμο περιστατικὸ ποὺ στάθηκε ἡ ἀληθινὴ τραγωδία μέσα στὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ γὼ θὰ σᾶς κάμω εὔκολα τὸν ψυχογραφικό του πίνακα.

Ὅλο τέτοιες ἐντυπωσιακὲς φράσες ἀράδιαζε.

Ὁ κ. Παρασκευὰς κοίταξε μὲ τἄνα μάτι τὴν κυρία Πετεφρὴ καὶ ρώτησε τὸ ἄγαλμα:

— Μήπως τυχὸν καὶ σεῖς ἐκεῖ πάνω βρεθήκατε μπροστὰ στὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς, ποὺ εἶναι κυρίως ἡ μεγάλη μάχη ἀνάμεσα στὰ δυὸ φύλα;

Τὸν ἔπιανε πάλι κείνη ἡ κακία, νὰ μελετᾶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἴταν γύρω του, σὰν πρόσωπα μιᾶς ἱστορίας ποὺ ἀτοί τους δὲν ὑποψιάζονταν. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐπιθεώρηση ἤθελε νὰ ξομπλιάζει γελοιογραφικὰ ὅλους ὅσους δὲν ἀγαποῦσε. Τοὺς παραλάβαινε πάλι ἕναν-ἕνα.

Ὁ νούς του σταμάτησε μὲ ἐπιμονὴ πάνω στὸν κοινωνιολόγο τῆς παρέας.

Εἴταν ἕνας ὑφηγητὴς γεροδέματος σὰν χωρικός, κοντόφαρδος, μὲ πολιτικὲς φιλοδοξίες πολὺ μεγαλύτερες ἀπὸ τὸ μπόι του. Ὅπως ὅλοι οἱ δασκάλοι καὶ οἱ ἀνθυπολο-

* Τὸ μνημεῖο ἔχει τὴν ἐπιγραφή: «Ἡ Ἑλλὰς τὸν Βύρωνα».

χαγοὶ τῆς Ἑλλάδας περίμενε κι αὐτὸς νὰ κυβερνήσει μὲ τὴ σειρά του διχτατορικὰ τὸν τόπο καὶ νὰ «σάξει τὸ Ρωμέικο».

Κρατοῦσε ἀλύγιστο τὸ κορμί, σὰ νὰ τὸν εἴχανε στὸ γύψο. Κάθε φορὰ ποὺ εἴταν νὰ γυρίσει τὸ κεφάλι, γύριζε μονοκόκκαλος ἀπὸ τὴ μέση καὶ πάνω. Γύριζε μαζὶ καὶ τὸ κόκκινο παπιγιονάκι τῆς γραβάτας, μὲ τὰ ψιλούτσικα γαλάζια σειρητάκια.

Ὁ τρόπος αὐτός, νὰ γυρίζει μονοκόμματος, ἤθελε νὰ τονίσει τὴ σοβαροσύνη του. Τὸ χρῶμα πάλι τῆς γραβάτας σημάδευε τὶς πολιτικές του ἰδέες. Εἶχε μέσα καὶ λίγο γαλάζιο, τόσο ὅσο νὰ φαίνεται πὼς δὲν ἔκοψε δὰ καὶ τελειωτικὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὰ κόμματα τῶν ἐθνικοφρόνων.

Κανταρὰ τὸν ἔλεγαν αὐτόν. Εἶχε βγάλει ἕνα ψιλὸ μολυβάκι καὶ χτυποῦσε μέσα στὴν παλάμη ὅσην ὥρα μιλοῦσε. Τὄχε πάρει συνήθιο ἀπὸ τὶς παραδόσεις του. Ἔκρινε κιόλας μὲ τὴ διαλεχτικὴ μέθοδο ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἱστορίας.

— Εἶναι ὁλοφάνερο, νομίζω. Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τὴ θετικὴ ὑπόσταση ποὺ κινεῖται νὰ διαφοροποιηθεῖ. Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο, ποὺ πάνω του σκοντάφτει ἡ ζωή, εἶναι τὸ στοιχεῖο τῆς ἀντίθεσης. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μιὰ νέα συνθετικὴ μορφή.

Ἄνοιγε τὰ χέρια, σήκωνε μὲ εὐγένεια καὶ ἀνωτερότητα τὰ πυκνὰ φρύδια πάνω ἀπὸ δυὸ μάτια μαῦρα σὰν ὥριμες ἐλιές, ὡραῖα σὰν τενορίνου ὀπερέττας, καὶ γύριζε κατὰ τὴ μικρὴ Κατερίνα:

— Ὁρίστε;

Ἡ Κατερινούλα, ἡ πιὸ νέα κοπέλα τῆς συντροφιᾶς,

μὲ τὸ κεφάλι ριχμένο πίσω φυσοῦσε ψηλὰ μιὰ μπουκιὰ καπνό, σήκωνε τὸ φρύδι καὶ μόρφαζε μὲ ἀδιαφορία σ' ὅλα αὐτά. Πολὺ ποὺ τὴν ἔνοιαζε!

Ὅλοι τὄξεραν πιὰ πῶς ὁ κ. Κανταρὰς πολιορκεῖ κανονικὰ τούτη τὴ μικρούλα πεντάμορφη μὲ τὴν ἀλογάριαστη προίκα. Ὁ κ. Γαζέπης ἔσκυψε καὶ ψιθύρισε τῆς Γιοχάννας:

—«Ἡ Κατερινούλα τὸν φυσᾶ: θέση. Ὁ Κανταρὰς εἶναι φουκαράς: ἀντίθεση. Θὰ μπορέσει νὰ τὴ βάλει στὸ χέρι; Ἐδῶ σὲ θέλω γιὰ σύνθεση! Ὁρίστε;»

Ὁ κ. Παρασκευὰς ἄκουσε καὶ χαμογέλασε.

Ἡ Γιοχάννα εἶταν καθισμένη χάμου, μπροστὰ στὸ τζάκι, πάνω σ' ἕνα κρητικὸ μαξιλάρι, προσηλωμένη στὴ συζήτηση. Εἶχε τὴ ρευστὴ ἀκινησία τῶν ἑλληνικῶν ἀνάγλυφων καὶ ἡ φωτιὰ ἔριχνε στὸ χλωμό της πρόσωπο πορτοκαλιὲς ἀντιφεγγιές.

Μάλωσε μὲ τὴ ματιά της τὸν ἐκπαιδευτικὸ καὶ ρώτησε μὲ ἤρεμη φωνή.

—Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τάχα ἔχουν τὴ μπόρεση νὰ ζήσουν καὶ νὰ νιώσουν ὡς τὸ βάθος τὴν ἰδιαίτερη τραγωδία τους; Ἢ μήπως ὑπάρχουν καὶ μερικοί, μπορεῖ κιόλας αὐτοὶ νἆναι οἱ πιὸ πολλοί, ποὺ ἡ ζωή τους διαβαίνει ἀτάραγη, σὰν τὴ ζωὴ — νὰ ποῦμε — τῶν φυτῶν;

Πάνω στὸν ἄντρα της ἀκούμπησε τὸ ἐρωτηματικὸ τῶν ματιῶ της, ὅπως κάθε φορὰ ποὺ τὴν ἀπασχολοῦσε μιὰ ἰδέα. Εἶταν φανερὴ ἡ ἀδιάκοπη πνευματικὴ ἀνταπόκριση, ποὺ ἀπόμεινε νὰ τοὺς ἑνώνει σὰν ἕνας νέος διανοητικὸς ἔρωτας ὕστερα ἀπὸ τὴ χόρταση τῆς σάρκας ποὺ φέρνει ὁ γάμος μὲ τὰ χρόνια.

Ὁ νέος καθηγητὴς χαμογέλασε φιλικά. Ἔτσι γιατὶ ἔλαμπε ἡ ψυχὴ μέσα στὰ μάτια τῆς γυναίκας του, γιατὶ τρέμιζαν τὰ μαῦρα φρύδια κάτω ἀπὸ τὸ γαληνεμένο μέτωπο, γιατὶ ἔφεγγε στὸ πρόσωπό της τὸ λάμπος τῆς φωτιᾶς.

Ἔλεγε πὼς ἡ γνώμη του εἶναι ὁλότελα ἀντίθετη: Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς ζωῆς, μπορεῖ κιόλας αὐτὸ νἆναι ἡ μοναδική, ἡ πραγματική της οὐσία. Δὲ γίνεται, θὰ ὑπάρχει λοιπὸν ἡ αἴσθησή του ἀκόμα καὶ στὰ ζῶα. Γιατί ὄχι μάλιστα καὶ στὰ φυτά; Μήπως τάχα ξαίρουμε τίποτα ἀπ' τὴ θλίψη τους, αὐτὴ τὴ μεγάλη, σιωπηλὴ θλίψη τους, καὶ μήπως μποροῦμε νὰ ἀντιληφτοῦμε τὶς ἀντιδράσεις τους;

Πάνω σ' αὐτὰ συζητήθηκε ἡ ἀκαταμέτρητη ποικιλία στὶς μορφὲς τῆς ζωῆς, οἱ ἄπειρες ἰδιομορφίες στὴν ψυχοσύνθεση καὶ στὴν ἰδιοσυγκρασία τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀπομονώνει τὸν καθένα σὰν ξεχωριστὸν κόσμον ἀπλησίαστο καὶ ἀνανταπόκριτο.

Ὁ κ. Γαζέπης στράγγισε τὸ ποτήρι καὶ εἶπε μὲ εἰρωνικὴ ἀνεμελιά.

—Ἂν παραδεχόμαστε αὐτὴ τὴν ἄπειρη ἰδιομορφία τῶν ἀντιδράσεων ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο, θὰ ἀνατινάζαμε συθέμελα τὸ ἵδρυμα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, ποὺ στηρίζεται πάνω στὰ βασικὰ κοινὰ κριτήρια τῶν ἀνθρώπων.

Μιὰ ἀκόμα ἀπὸ κεῖνες τὶς καταπληχτικὲς καὶ ἄδειανὲς φράσες του.

Καὶ πάλι γύρισε στὰ πειραματικὰ σχολειὰ τῆς Γερμανίας, ποὺ «βάση τους εἶταν ἡ ὁμάδα καὶ ὄχι τὸ ἄτομο».

Ἐδῶ ὁ κ. Κανταρὰς τινάχτηκε, ἄπ, σὰν τερματοφύλακας ποὺ βλέπει τὴν ποδόσφαιρα νὰ πηδᾶ πρὸς τὰ σύνορα ποὺ δραγατεύει. «Ἡ ὁμάδα λοιπὸν ἢ τὸ ἄτομο;» Ὅμως τὸ κατάπιε καὶ σύχασε πάλι. Μιλοῦσε ὁ πατέρας τῆς Γιοχάννας.

— Νομίζω, ἔλεγε ὁ πρύτανης, πὼς τὸ τραγικὸ στοιχεῖο ὑπάρχει «δυνάμει» σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ ἴδιο. Μόνο ποὺ χρειάζεται γιὰ τὸν καθένα ἡ κατάλληλη καὶ εἰδικὴ περίπτωση γιὰ νὰ τὸ ξεφανερώσει. Χρειάζεται, νὰ ποῦμε, τὸ ξεχωριστὸ χτύπημα, ποὺ θὰ κάμει τὸ ψυχικό τους μέταλλο νὰ δόσει ἀκέριο καὶ γνήσιο τὸν ἦχο τοῦ πόνου. Αὐτὸ τὸ χτύπημα θὰ τοῦ τὸ δόσει ἡ μοίρα, ἡ συνείδηση, ἡ κοινωνία. Στὸν Οἰδίποδα εἶναι ἄλλο, στὴν Ἠλέχτρα ἄλλο, στὸ Ναπολέοντα ἄλλο, στὸ Ρασκόλνικωφ ἄλλο...

— Μιὰ φορὰ ἐγὼ τὴ δικιά μου τὴν τραγωδία τὴν ξαίρω, εἶπε μὲ ὕφος μελοδραματικὸ ἡ Κατερινούλα, φυσώντας πρὸς τὸ ταβάνι μιὰ μπουκιὰ παχὴν καπνό.

Ὁ ὑφηγητὴς γύρισε γεμάτος προσεχτικὴν ἔγνια, σὰν ἕνα μνημεῖο ποὺ στρίβει πάνω στὴ βάση του.

— Ἐσεῖς, δεσποινὶς Διονᾶ; Ἔχετε λοιπὸν καὶ σεῖς τὴν τραγωδία σας;

Κούνησε τὸ κεφάλι καὶ ἄφθονες μποῦκλες σταχτόχρυσα μαλλιὰ ἀνασάλεψαν στοὺς λεπτοὺς ὤμους.

— Ἔχω, εἶπε, καὶ τὴν ξαίρω μάλιστα πολὺ καλά, κ. Κανταρά!

— Ποιὰ εἶναι λοιπόν!

Ἡ Κατερινούλα ἅπλωσε τὸ χέρι, ἔπιασε στὴν τύχη ἕνα καλλιτεχνικὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὴν πλαϊνὴ ἐταζέρα καὶ ἔδειξε μὲ τὴ μακρυὰ πίπα της.

— Νά τη!

Εἴταν μιὰ ὁλοσέλιδη διαφήμηση τῆς μεγάλης βιομηχανίας τοῦ πατέρα της. Καλλυντικὰ καὶ ὀδοντόκρεμες τοῦ Διονᾶ. Παντοῦ εἴταν ζωγραφισμένα κουτιὰ μὲ ποῦδρες, σουληνάρια μὲ κρέμες. Χρώματα τριανταφυλλιά, μπουκαλάκια μὲ μοντέρνα σχήματα, ἀττικὰ ἀγγεῖα, μενεξέδες τῆς Ἀθήνας. Καὶ παντοῦ μιὰ μορφὴ καὶ μιὰ μάρκα. Ἡ μορφὴ τῆς Κατερινούλας τυποποιημένη, μὲ τὰ χρυσά της μαλλιά, τὰ ρόδινα μάγουλα καὶ τὰ βαθυγάλανα μάτια. Καὶ ἡ μάρκα, τὄνομά της. Τὸ μισὸ τὄνομά της μὲ λατινικὰ γράμματα. Ποῦδρες «Κάτε». Κρέμες «Κάτε». Λοσιόνες «Κάτε». Ὀδοντόκρεμες «Κάτε».

Αὐτὴ ἡ ρεκλάμα, ἀκούραστη, φλύαρη, πολύμορφη, παρδαλή, ἀσώπαστη. Νὰ σὲ κυνηγᾶ ἀπὸ τὸ πρωῒ ὣς τὸ βράδι. Νὰ σὲ παραμονεύει στὴ φημερίδα, στὸ βιβλίο, στὴν αὐλαία τοῦ θεάτρου, στὸ πανὶ τοῦ κινηματόγραφου. Νὰ τὴν ἀντικρίζεις στὰ πιὸ ἀπίθανα μέρη. Στὰ κουρεῖα, στὰ καροτσάκια τῶν γυρολόγων, στὰ τζάμια τῶν καταστημάτων, στὰ λαϊκὰ περιοδικά, στὰ τρὰμ καὶ στὰ ὀδοντογιατρεῖα. Ὅλοι νὰ σὲ ἀναγνωρίζουν, νὰ σὲ δείχνουν σὰ φαινόμενο, νὰ σὲ ἀντιπαραβάλλουν: «νὰ καλέ, αὐτὴ εἶναι!». Καὶ παντοῦ νἆναι τὸ πρόσωπο αὐτὸ τοῦ κοριτσιοῦ ποὺ χαμογελᾶ καὶ φαίνουνται τὰ ἐξαίσια δόντια του, τάχα εἶναι ἔτσι ἄσπρα ἀπὸ τὴ δοντόπαστα «Κάτε». Νὰ σκύβει καὶ νὰ χύνουνται τὰ πλούσια καὶ ἀνάλαφρα μαλλιά, σὰν στάχτη ἀπὸ καμένα φύλλα χρυσαφιοῦ. Κι αὐτὸ νἆναι τάχα ἀπὸ τὴ λοσιόνα «Κάτε». Καὶ τὰ κερασιὰ χείλια, καὶ τὰ ρόδινα μάγουλα, ὅλα κατεργασμένα ἀπὸ τὰ καλλυντικά! Καὶ νὰ συλλογιέται κανεὶς πὼς ἡ Κατερινούλα

δὲν ἔδαζε τίποτα στὸ πρόσωπό της, τίποτα στὰ μαλλιά της. Τίποτα, τίποτα.

Εἴταν διασκεδαστικὸ τοῦτο τὸ ἰντερμέτζο καὶ γέλασαν πολύ.

Ἡ κοπελίτσα τἄλεγε μὲ τόσο κέφι, ὡστόσο στὸ βάθος εἴταν ἀληθινὰ θλιβερὴ ἡ ἱστορία αὐτουνοῦ τοῦ παιδιοῦ, ποὺ μόλις ἔνιωσε τὸν κόσμο καὶ τὴ ζωή, βρέθηκε νἄναι μιὰ διαφήμηση τοῦ πατέρα της. Ὁ κ. Διονὰς βέβαια τὄκανε ἀπὸ ἁπλοϊκὸ καμάρι καὶ στοργὴ γιὰ τὴν πεντάμορφη μοναχοκόρη. Αὐτὴ πάλι τὸν ἀγαποῦσε τόσο, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τόνε βγάλει ἀπὸ τὴν πλάνη.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς σκέφτηκε:

«Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ἡ βαθύπλουτη κοπέλα εἶχε χάσει τὸν ἑαυτό της, ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς καὶ οἱ πιὸ φτωχοί, τὸν ἔχουν καταδικό τους. Εἴταν πιὰ ἡ μακέτα τῆς φίρμας.»

Στοὺς κοσμικοὺς κύκλους τὴ φώναζαν Κάτε, κι αὐτὴ διόρθωνε μὲ ἐπιμονή, μὲ πεῖσμα καὶ φανερὸ ἐκνευρισμό:

— Κατερίνα, παρακαλῶ.

Ὁ κ. Παρασκευὰς τὴν ἔδλεπε μέσα στὸ ἁπλὸ γαλάζιο φορεματάκι της, λεπτούλα καὶ λυγερὴ σὰν ἕνα κλωνάρι τῆς γαζίας. Τὰ μάτια της εἴτανε δυὸ στάλες Αἰγαῖο. Μιὰ ψυχὴ παιδιάτικη ἄστραφτε ἐκεῖ στὸ γαλάζιο βάθος. Μποροῦσες νὰ σκύψεις ἀπὸ πάνω καὶ νὰ τὴ δεῖς ὅπως ἕνα μαβὶ πετράδι μέσα σὲ καθάριο βυθό.

Καὶ ἡ φιλαρέσκειά της ἀκόμα εἴταν παιδιάτικη, στενοχωρεμένη μέσα σὲ μιὰ γνήσια, μιὰ καθεαυτοῦ ἀστικὴ ἁγνότητα, παλιάντζα πρώτης. Ὁ Διονὰς εἴταν ἀπὸ τὴ Σπάρτη, κ' ἡ Κατερίνα τὄχε νὰ τὸ καμαρώνει: Μιὰ

Σπαρτιάτισσα! Εἶχε δική της κούρσα μὲ τὰ χρώματά της, γαλάζιο καὶ χρυσό. Εἶχε καὶ δυὸ δικά της ἄλογα, ἔκανε καὶ σπουδαία σκοποβολή. Μολαταῦτα στὸ σπίτι περνοῦσε μιὰ ταχτική, νοικοκυρεμένη ζωὴ ποὺ ἀνάβρυζε ἀπὸ φυσικοῦ της.

Γι' αὐτὸ εἶταν πολὺ νόστιμο νὰ βλέπει κανεὶς μὲ πόση δυσφορία φοροῦσε μέσα στὸ σαλόνι τῆς Γιοχάννας τὴν ἐπαρχιώτικη σεμνότητά της, σὰν ἕνα φόρεμα περασμένης μόδας. Μὲ κάτι μικροκαμώματα, ποὺ διασκέδαζαν πολὺ τὸν ἀκαδημαϊκό, πολεμοῦσε ν' ἀποσκεπάσει τὴ ντροπαλοσύνη της κάτω ἀπὸ μιὰ διάφανη προσωπίδα ἀπὸ εἰρωνία καὶ ἐπιπόλαιη κοσμικότητα.

Κάπνιζε χοντρὰ τσιγάρα σέρτικα τὄνα πάνω στ' ἄλλο μὲ φανερὸ πεῖσμα, ἐπειδὴ ὁ κ. Κανταρὰς τῆς εἶπε πὼς θὰ τὴν πειράξουν. Αὐτὸ ἀνέβαζε συχνὰ στὰ μεγάλα μάτια της κάτι διάφανα, γαλάζια διαμάντια ποὺ ἔτρεμαν στὰ ματόκλαδα. Ἀκόμα ἔκανε μὲ μεγάλες προσπάθειες τὶς μικρές της ἀναίδειες. Γύρευε π. χ. τὴ φωτιὰ τοῦ κ. Πρύτανη. Καὶ εἶταν φοιτήρια στὰ Νομικά. Ὄχι πὼς ἔνιωθε καμιὰ κλίση στὴν ἐπιστήμη, μόνο ἔτσι, ἀπὸ καπρίτσιο. Ἐρχότανε πρώτη στὶς ἐξετάσεις, ἀπὸ τὸ πεῖσμα τοῦ χαδεμένου παιδιοῦ, ποὺ τοὖγινε πιὰ φυσικό του παντοῦ νἆναι στὴ βιτρίνα.

Ὁ κ. Παρασκευὰς διασκέδαζε νὰ τὰ παρατηρεῖ ὅλ' αὐτὰ χωρὶς νὰ τὸν προσέχει κανείς. Εἶταν κιόλας μιὰ ἀληθινὴ εὐχαρίστηση νὰ μελετᾶ πάνω σ' ἕνα προνομιοῦχο πλάσμα συμμαζεμένες τόσες ἀδυναμίες καὶ τόσα φυσικὰ χαρίσματα.

Τὴν ἔβλεπε ἔτσι λεπτή, ἔτσι ρόδινη, ἔτσι χρυσὴ καὶ γαλανή, καὶ συλλογιόταν.

— Ἀλήθεια, ἂν τύχει καὶ ρίξει τὸν κεραυνό της ἡ ζωὴ πάνω σὲ τούτη τὴ μιμόζα, πῶς θὰ μπορέσει τὸ ἀνθάκι νὰ βαστάξει τὴν ἀστραπὴ τοῦ Θεοῦ;

Ἕνας λογοτέχνης ποὺ τὶς πιότερες ὧρες κάπνιζε χωρὶς νὰ μιλᾶ κοντὰ στὴν πολυθρόνα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ, ἔλεγε κείνη τὴ στιγμή.

—...Θἄπρεπε ὡστόσο νὰ προσέξουμε τοῦτο. Συχνὰ κάνουμε λαθεμένα τὴν ἐχτίμηση τοῦ τραγικοῦ στοιχείου πάνω στοὺς ἄλλους. Καὶ αὐτὸ γίνεται ἐπειδὴ τὰ κριτήριά μας εἶναι ὁλότελα ὑποκειμενικά. Ἀκοῦμε π.χ. γιὰ ἕνα φθισικὸ στὴ «Σωτηρία» καὶ φανταζόμαστε τὴ δυστυχία του τόση, ὅση θἄτανε ἡ δική μας δυστυχία, ἂν αὐτὴ τὴ στιγμὴ βρισκόμασταν ξαφνικὰ στὴ θέση του. Παραγνωρίζουμε δηλαδὴ τὴ δύναμη τῆς συνήθειας καὶ τῆς προσαρμογῆς, ποὺ εἶναι κάτι τὸ ἀπίστευτο. Γι' αυτὸ καὶ ἀποροῦμε μὲ κάτι χαρές, κάτι θλιβερὲς φιλαρέσκειες τῶν σακάτηδων. Γνώρισα κάποτε σ' ἕνα σαλόνι ἕνα φλαουτίστα, ὁλότελα τυφλό, ποὺ ἐννοοῦσε νὰ κρατᾶ τὴν κουβέντα ἀδιάκοπα γύρω στὴν τυφλωμάρα του, μὲ μιὰν ἐπιμονὴ ἀληθινὰ ἐνοχλητική. Εἴταν ὅλο καμώματα, πολεμοῦσε νὰ πείσει τὸν κόσμο πὼς εἶναι ὁλοκληρωμένη τώρα ἡ εὐτυχία του. Ἔτσι ξηγιέται καὶ ἡ ἐπίδειξη τῆς ἀναπηρίας ποὺ κάνουν πολλοὶ σακάτηδες τοῦ πολέμου. Αὐτὸ τὸ διαιστάνουνται, θαρῶ, οἱ δημιουργοὶ στὴν τέχνη, γι' αὐτὸ τραβᾶνε στὸ σκοπό τους ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴ ρεαλιστικὴ ἀλήθεια. Οἱ κολασμένοι τοῦ Ντάντε λόγου χάρη, ὁ Προμηθέας τοῦ Αἰσχύλου, οἱ φαντάροι στὰ χαρακώματα μάχης, ὅπως μᾶς τοὺς δίνουν τὰ βιβλία τοῦ πολέμου, εἶναι ὡς ἕνα σημεῖο πλαστογραφημένοι τύποι. Στὴν

πραγματικότητα οἱ πάγοι, οἱ φωτιές, οἱ πόνοι καὶ ἡ φρίκη τοῦ θανάτου ποὺ ὅλο καὶ τὸν περιμένουν, θὰ καταντᾶ ἕνα παιγνίδι ὕστερα ἀπὸ μιὰ τόσο πολυκαιρινὴ συνήθεια.

Εἶταν μιὰ ἀναπάντεχη παρατήρηση, ποὺ ἄνοιγε νέες προοπτικὲς στὸ θέμα.

Πάνω σ' αὐτὸ εἶχαν τὴ γνώμη τους καὶ δυὸ τρεῖς κυρίες τῆς συντροφιᾶς. Δὲν εἶπαν ἐνδιαφέροντα πράματα βέβαια, μόνο ἀξιομελέτητη εἶταν ἡ μιὰ ἀπ' αὐτές. Κοντούλα, παχουλὴ καὶ ἀνήσυχη, ἔπινε τὴ ρετσίνα της μὲ μικρὲς γουλιές, κοίταζε τὸ κρύσταλλο στὸ φῶς καὶ γελοῦσε μ' ἕνα γαργαριστὸ γελάκι, σὰν πηγὴ ποὺ κελαρίζει. Εἶταν γυναίκα ἑνὸς νέου ζωγράφου μὲ φακίδες καὶ μὲ σουρρεαλιστικὲς τάσεις. Καθόταν ἀντίκρυ της μὲ τὸ σαγώνι στὴν παλάμη καὶ τὴν κοίταζε μὲ λατρεία, σὰ νὰ τὴν ἀνακάλυψε κεῖνο τὸ βράδι πρώτη φορά. Ἡρὼ τὴν ἔλεγαν.

Εἶταν φανερὸ πὼς τὴν ἐνοχλοῦσε αὐτὸς ὁ συζυγικὸς θαυμασμός, καὶ τοῦ τὄδειχνε μὲ κάτι ἀπειροελάχιστους μορφασμούς, ὅλο ξενεύρισμα. Εἶχε ἄσπρα χέρια ξέξασπρα κι ἀπ' τὸν ἥλιο ξεξασπρότερα, τρυφερὰ καὶ πολὺ περιποιημένα. Εἶχε καὶ κάτι ἀνήσυχα δαχτυλάκια μολυβοκοντυλοπελεκητά, ποὺ ὅλο φλυαρούσαν μὲ τὴν πίπα καὶ μὲ τὸ ποτήρι, περιαυτολογούσαν πάνω στὸ γρίζο φόρεμά της, καὶ δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ τὰ προσέξει κανεὶς στὸ τέλος τί τεφαρίκια εἶταν. Δὲ γύρευε δὰ καὶ τίποτα περισσότερο ἡ καημένη ἡ Ἡρώ.

Διηγόταν λοιπὸν γιὰ ἕνα ζητιάνο, ποὺ στέκεται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα του. Αὐτὴ τὸν ἔχει

καὶ τὸν γυρίζει μέσα σ' ἕνα χεράμαξο ἀπὸ σανιδόκασα, γιατ' εἶναι ὁλότελα χωρὶς πόδια, μάλιστα καὶ τὸ ἕνα χέρι κομένο ἀπὸ τὴ μασχάλη. Σὰν ἔβλεπε κανένα διαβάτη, σήκωνε τὸ ξεσκισμένο μανίκι κ' ἔδειχνε τὸ κόκκαλο, γυμνό, φρίκη. Παρακαλοῦσε μὲ κλάψες νὰ τὸν ἐλεήσουν οἱ καλοὶ Χριστιανοί. Καὶ μόλις οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ προσπερνούσαν, αὐτὸς ἔσπανε κέφι καὶ χασκογελοῦσε μὲ τὴ γριά του.

Ὅλα αὐτὰ τἄλεγε, τὰ πλούμιζε καὶ τὰ ξόμπλιαζε πισωβελονιὰ μὲ κεῖνα τὰ περίφημα χεράκια της.

— Ὤ! διαμαρτυρήθηκε ἡ Κατερινούλα. Αὐτὴ ἡ θεωρία σας γιὰ τὴν προσαρμογὴ στὴ δυστυχία, θαρῶ πὼς ἔχει μέσα πολλὴν ὑπερβολή. Πῆτε μου λοιπόν, αὐτοὶ ποὺ αὐτοχτονοῦν ἀπὸ ἔρωτα;

— Σωστά! ἔκαμε ὁ ὑφηγητὴς καὶ γύρισε προκλητικὰ ὁλάκερη τὴν πρόσοψη στὸ λογοτέχνη. Εἶταν σὰ νὰ ἔδινε τὸ «παρὼν» ἀνάμεσα στοὺς ὑποψήφιους γιὰ αὐτοχτονία ἀπὸ ἔρωτα.

— Ταξί! Ἔ!

Ὁ κ. Παρασκευὰς πετάχτηκε πάλι ὄρθιος.

Ἕνα αὐτοκίνητο κατέβαινε πρὸς τὴ λεωφόρο Συγγροῦ.

Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶταν ἀλήθεια ἕνα ταξί. Εἶχαν αναμένο καὶ τὸ μέσα φῶς.

Πέρασε σὰν ἀστραπή, ὁλότελα πλάϊ του, ἔτσι ποὺ ὁ ἀέρας τόνε χτύπησε στὸ πρόσωπο.

Εἶδε μέσα μιὰ κοπέλα ὄμορφη, πολὺ νέα, πολὺ βαμένη, νὰ κρατᾶ ἀγκαλιασμένους δυὸ ἄντρες. Φαινόταν μεθυσμένη, κουρασμένη ἀπὸ τὸ γλέντι. Γύρισε τὸ κεφάλι, τὸν εἶδε μέσα στὰ φῶτα ποὺ ἔριχναν οἱ προβολεῖς. Τοῦ

ἔβγαλε τὴ γλῶσσα, γέλασε μὲ ὅλα της τάσπρα δόντια κ' ἔριξε ἀποσταμένη τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω, μέσα σὲ πλούσιες μποῦκλες μαῦρα, γυαλιστερὰ μαλλιά.

Ὁ γερο-ἀκαδημαϊκὸς ἀναστέναξε, γύρισε καὶ ξανακάθισε στὴ θέση του βαριεστισμένος.

Τὰ δάχτυλα τῶν ποδιῶν κρύωναν δυσάρεστα μέσα στὰ δετὰ μποτίνια. Ἔτσουζαν ἡ μύτη καὶ τ' ἀφτιὰ ἀπὸ τὴν παγωνιά, καὶ κείνη ἡ ἀνημποριὰ στὰ γόνατα εἶταν ἄλλο πράμα.

Ἔτριβε τὰ χέρια, χτυποῦσε ρυθμικὰ τὰ πόδια χάμου, νὰ ζεσταθοῦν.

Σκέφτηκε κάτι παρηγορετικό, χαμογέλασε.

— Ὁρίστε λοιπόν, ποὺ θυμόταν τόσες λεπτομέρειες. Ἄρα τὸ μυαλὸ δούλευε καθάριο, ἐν τάξει. Μόνο τὰ πόδια εἶταν ποὺ δὲν τόνε βαστοῦσαν. Ἕνας μεθυσμένος, ἕνας ἀληθινὰ μεθυσμένος, δὲ γίνεται νὰ κρατάει ἔτσι ἄγρυπνη τὴν ἐποπτεία πάνω σὲ γνῶμες καὶ ἰδέες τόσο ἀντίθετες καὶ τόσο παράλληλες.

Ὄχι, ἀλήθεια τὸ θέμα εἶταν ἐνδιαφέρο γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο. Γιὰ ἕναν εἰδικὸ ἐπιστήμονα μάλιστα, θὰ μποροῦσε νὰ γίνει γοητευτικὴ ὑπόθεση. Νὰ κάτσει νὰ μελετήσει καὶ ν' ἀπομονώσει κανεὶς τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς μέσα στὰ μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης καὶ πάνω σὲ διάφορες προσωπικότητες τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἱστορίας!

Ὕστερα σκέφτηκε τί θἄδινε μιὰ ἔρευνα τέτοιας λογῆς ἀνάμεσα στοὺς φίλους, στοὺς δικούς.

Ποιὸ π. χ. νὰ εἶταν τὸ μυστικὸ δρᾶμα τοῦ κ. Δαμιανοῦ, τῆς Γιοχάννας, τοῦ Γαζέπη, τοῦ Πλάτωνα; Καὶ ποῦ τάχα νὰ λούφαζε τὸ δικό του τὸ ἀνομολόγητο δρᾶμα,

αὐτὸ ποὺ ποτὲς δὲν τολμᾶ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσει θεληματικά; Ποιὰ νὰ εἶταν ἡ κρυφοπληγὴ ἡ καπαλωμένη, ὅμως ἀγιάτρευτη, ποὺ θὰ τοὔφερνε στὸ λαρύγγι τὸ οὔρλιασμα τοῦ πόνου ἂν βρισκότανε κανεὶς νὰ τὴν ξύσει μὲ τὸ νύχι;

— Γιά, νὰ ἰδοῦμε, γιά, νὰ ἰδοῦμε, συλλογιότανε μισοσοβαρὰ-μισοαστεῖα. Καὶ τὸ δικό σου τὸ δρᾶμα, κύριε Γεράσιμε Παρασκευά, ποιὸ νἄναι τὸ λοιπὸν τὸ δικό σου τὸ δρᾶμα; Ποῦ τήνε χάλασες τὴ ζωή σου; Δοῦλε πονηρέ, τί τὴν ἔκαμες τὴν ψυχή σου;

Τἄλεγε τάχα στὸν ἑαυτό του μὲ κέφι, ὄχι ὅμως καὶ δίχως κάποια κρυφὴν ἀνησυχία.

Τὸν ἔπιασε ξαφνικά, ἐκεῖ μέσα στὴ νύχτα, ἡ λαχτάρα νὰ ψάξει καὶ νὰ βρεῖ τὸ προσωπικό του μερίδιο στὴν τραγωδία τῆς ζωῆς. Νὰ τὸ ψαχουλέψει μὲ τὸ χέρι του, ὅπως ἕνας τυφλὸς ποὺ μελετᾶ μὲ τὰ δάχτυλά του, πασπατευτὰ καὶ ἐπίμονα, ἕνα ἄγνωστο πρόσωπο, γιὰ νὰ τὸ γνωρίσει. Καὶ σὲ τούτη τὴν περίσταση θὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἕναν τυφλό, ποὺ κάθεται μέσα στὴ νύχτα καὶ ψάχνει ἀτός του καὶ μελετᾶ μὲ πάθος τὸ δικό του τὸ πρόσωπο, πολεμώντας νὰ συλλάβει ἀνάμεσα στὰ προσεχτικὰ δάχτυλα τὸ νόημά του τὸ ἄπιαστο.

Εἶταν μιὰ περιέργεια καὶ μιὰ κακία μέσα σὲ τοῦτο τὸ ξαφνικὸ ψυχόρμητο, προαισθανόταν πὼς τοιμάζει γιὰ τὸν ἑαυτό του μιὰν ἀλγεινὴν ἡδονή.

Μήπως ὅμως εἶταν ἁπλῶς ἕνα παραμιλητὸ μεθυσμένου ἀνθρώπου;

Τοῦ ἦρθε νὰ γελάσει, τώρα ἤθελε νὰ ξεφύγει μὲ τρόπο τὴν ἐπικίντυνη ροπή, ποὺ δὲν ἤξαιρε ποῦ μποροῦσε νὰ βγάλει. Μπορεῖ δηλαδὴ νὰ μὴν ἔβγαζε καὶ πουθενά.

Ἔνιωσε τὴν κούραση νὰ τὸν καταπέρνει, τὴ γλυκιὰ ζάλη νὰ τυλίγει τὴν ὕπαρξή του μέσα σ' ἕνα τρυφερὸ μούδιασμα καὶ κανένα ταξὶ δὲ φαινότανε στὴ λεωφόρο.

Σήκωσε μὲ πολλὴ προσπάθεια τὰ μάτια στὸ ἄγαλμα.

— Ὁρίστε λοιπόν, μικρέ μου λόρδε, τοῦ εἶπε ἀπὸ μέσα του. Βλέπεις πῶς μπορεῖ κανένας νὰ ζήσει περίφημα ἑβδομήντα πέντε συναπτὰ ἔτη χωρὶς ν' ἀνταμώσει πάνω στὸ δρόμο του τὴν προσωπικὴ τραγωδία του, χωρὶς νὰ νιώσει τὸ χέρι της νὰ τοῦ δείχνει τὸ Μεσολόγγι του. Αὐτὸ πιὰ... καταντᾶ μιὰ φυτικὴ ζωή, θἄλεγε ἡ Γιοχάννα.

Κατέβασε πάλι τὸ σαγώνι στὴ λαβὴ τοῦ μπαστουνιοῦ. Ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ βάλθηκε νὰ συλλογιέται καὶ νὰ ἐπιθεωρεῖ αὐτὰ τὰ μακριὰ χρόνια, ποὺ πέρασαν ἀπὸ πάνω του ἀκίνδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, γεμάτα ἀπὸ ἐπιτυχίες καὶ νίκες ἀπανωτές.

Ἀλήθεια.

Ἀπὸ τότες ποὺ ἔνιωσε τὸν ἑαυτό του ὄρθιο μέσα στὸ στοῖβο τῆς ζωῆς, κάθε χρόνος ποὺ περνοῦσε εἶταν κ' ἕνα σκαλοπάτι πρὸς τὴν κορυφὴ τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας.

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἠπειρῶτες, ξεκίνησε ἀπὸ τ' ἀφιλόστοργα κατσάβραχα τοῦ χωριοῦ του, νὰ καταχτήσει τὴν Ἀθήνα μὲ μιὰν ἀλλαξιὰ ἐσώρρουχα, ἕνα καρβέλι στὸ μεγάλο δισάκκι καὶ πολλὴ φιλοδοξία στὸ ζουπημένο κρανίο.

Δούλεψε σκληρά, διορθωτὴς στὶς πρωϊνὲς φημερίδες, βοηθὸς τοῦ ζυμωτὴ στὸ φοῦρνο ἑνὸς πατριώτη του, ὥσπου νὰ βγάλει τὸ Πανεπιστήμιο. Ἐκεῖ τὰ κατάφερε νὰ τὸν προσέξει ὁ Γεννάδιος, ποὺ εἶχε τὴν ἕδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης καὶ ὁ λόγος του ἔπιανε τόπο μέσα στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολή. Τὸν πῆρε κοντά του, τὸν ἐχτίμησε, κατόπι

τὸν ἐπίβαλε. Στὸ τέλος τὸν ἔστειλε μὲ μιὰν γερὴν ὑποτροφία στὴ Γερμανία κ' ἕνα χοντρὸ δέμα συστατικὰ γράμματα στοὺς προφεσσόρους.

Τἄξιζε ὅλα αὐτά. Γύρισε μὲ θριαμβευτικὲς ἐργασίες πάνω στὴν ἑλληνικὴ λαογραφία, ἀνέβηκε μ' ἕνα λαφρὸ βῆμα στὴν ἕδρα ποὺ κατάχτησε μὲ τὸ σπαθί του.

Ὁ Γεννάδιος ὑπόγραψε πρῶτα τὴν ἐκλογὴ τοῦ προστατευόμενού του, πῆγε στὸ ἐναρχτήριο μάθημα ἐπιδειχτικὰ μὲ ὅλους τοὺς συνάδελφους ποὺ ζούσαν κάτ' ἀπὸ τὸ μεγάλον ἴσκιο του. Εἶταν μιὰ καθιέρωση πανηγυρική. Κατόπι τόνε πάντρεψε μὲ τὴν Ἀριάδνη, τὴ μοναχοκόρη καὶ κληρονόμα του, καὶ πέθανε εὐχαριστημένος καὶ πλήρης ἡμερῶν.

Ἡ Ἀριάδνη καὶ τὸ παλαιϊκὸ ἀρχοντόσπιτο μέσα στὴν πρασινάδα τοῦ Ἀρδηττοῦ εἶταν τὸ τέρμα καὶ τὸ ἔπαθλο τῆς νίκης.

Παιδιὰ δὲν τοὔδωσε ἡ κόρη τοῦ Γεννάδιου. Τόσο τὸ καλύτερο. Ὁ σοφὸς δὲν εἶναι νἄχει πάρε-δῶσε μὲ φασκιόπανα. Παιδιά του μήπως δὲν εἶναι ὅλη αὐτὴ ἡ βουερὴ φοιτηταριά, ποὺ σωπαίνει καὶ κρεμιέται ἀπὸ τὸ στόμα του μόλις ἀρχίσει τὴν παράδοση; Ἡ ἀλήθεια πὼς δὲν τἄθελε κιόλας ἡ Ἀριάδνη, καὶ μὲ τὸ πρῶτο, ποὺ τὄριξε, παράτησε κάθε ἐλπίδα γιὰ νὰ παιδώσει. Εἶταν ἡ τελευταία τῆς μεγάλης γενιᾶς της.

Τοὔφερε ὅμως τὸ κάθε τι ποὺ τοὔλειπε ἀπὸ πλοῦτο καὶ καταγωγή. Παλιὸ τζάκι τῆς Ἀθήνας, βλέπεις. Οἱ δεξιώσεις της μπορεῖ νἆταν κἄπως πληχτικές, ὅμως ἀψεγάδιαστες στὸ κάθε τί. Μέσα στὸ αἷμα της εἶταν νἆναι περιποιητικὴ χωρὶς νὰ δίνει θάρρος σὲ κανένα. Βαστοῦσε

σὲ περιωπὴ τὸ σόϊ της, ποὺ μετροῦσε τρεῖς γενιὲς καθηγητὲς κ᾽ ἕναν ἀγωνιστὴ τοῦ 21.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Παρασκευὰς ἔνιωθε ἕνα εἶδος φόβο κοντά της.

Θυμόταν τὰ παιδιάτικά του χρόνια, ἐκεῖ πάνω στὰ Ψηλὰ τ᾽ Ἀλώνια, ὅταν, χαμαικοίτης καὶ βαλανοφάγος Ἠπειρώτης πλάγιαζε, ἀράδα μὲ τοὺς δικούς του, κατάχαμα πάνω στὴ χειμωνιάτικη βελέντζα ἀπὸ κατσικότριχα, καὶ τὰ πετραδάκια ἀπὸ κάτου σημάδευαν μενεξελιὲς μελανιὲς στὸ παιδιάτικο κορμί του. Ἡ πρώτη φορὰ ποὺ λούστηκε ὁλάκερος, εἶταν στὰ φοιτητικὰ λουτρὰ τοῦ Πανεπιστήμιου. Ἔτσι, ὅλα τὰ δίσεχτα χρόνια, σὰν μπαινόβγαινε στὸ σπίτι τοῦ Γεννάδιου μὲ κεῖνο τὸ τριμένο σακκάκι ποὺ μέρα μὲ τὴ μέρα κόνταιναν ἀπελπιστικὰ τὰ μανίκια, ἔνιωθε ἕνα εἶδος ταραχὴ κάθε φορὰ ποὺ ἔβλεπε τὸ ψηλό, ἄσπρο κορίτσι νὰ τοῦ χαμογελᾶ μὲ προστατευτικὴ εὐγένεια. Εἶταν ἕνα αἴστημα σὰ νἄφταιγε γιὰ τὴ φουκαραδοσύνη του.

—Φέρατε τὴ βιβλιογραφία γιὰ τὸ μπαμπά; Περιμένετε σᾶς παρακαλῶ στὸ σαλόνι λιγάκι ὥσπου νἄρθει.

Καὶ περίμενε στὸ μεγάλο σαλόνι, μὲ τὸ καπέλο στὸ χέρι, μὲ τὸ χαμόγελο τοῦ πληβείου ξεχασμένο στὰ χείλη, μ᾽ ἕνα χοντρὸ δέμα χαρτιὰ στὴ μασκάλη. Τὸ δωμάτιο εἶταν τόσο φαρδί, τόσο ψηλοτάβανο, ποὺ ντρεπόταν νἄναι κεῖ μέσα ἔτσι λίγος καὶ ἀδύνατος. Ἐκεῖ ὅλα εἶταν μεγαλοκαμωμένα καὶ στραφτερά. Ὁ καθηγητής, τὸ καλαμάρι, μνημεῖο ὁλάκερο ἀπὸ χαλκό, πάνω στὸ ἀπέραντο γραφεῖο. Κάθε φορὰ ποὺ βρισκόταν ἐκεῖ μέσα ἔκανε πὼς περιεργάζεται μὲ μεγάλη προσοχὴ τὶς ζωγραφιὲς στοὺς τοίχους, ποὺ εἶχαν ἕνα χρῶμα θαμπὸ φυστικί.

Οἱ τρεῖς Γεννάδιοι, δυναστεία ὁλάκερη, τὸν κοίταζαν καταφρονετικά, σχεδὸν βλοσυρά, μέσ' ἀπὸ τὶς φαρδιὲς χρυσὲς κορνίζες. Ὁ ἥρωας τοῦ Εἰκοσιένα, μουστακαλής, μὲ μιὰ μουσούδα λεονταρίσια, τούρλωνε τὸ ψηλὸ φέσι σὰν ἀπροσπέλαστο τρόπαιο. Ἡ βλεψιά του, κοφτερή, τὸν παρακολουθοῦσε καταπόδι σὲ κάθε γωνιά.

Κατόπι ἄγγιζε μὲ εὐλάβεια τὶς πετσένιες ράχες στὶς σκαλιστὲς καρέκλες. Πόσο ψηλὰ τ' ἀκουμπιστήρια τους! Θἄπρεπε νὰ καθίσουν ἀπάνω σαραντάπηχοι γίγαντες, μὲ πλάτες σὰν κάστρα, γιὰ νὰ γεμίσουν. Αἰστανόταν ἀκόμα καὶ κεῖνα τὰ πελώρια βιβλία, ἀραδιασμένα αὐστηρά, μὲ τὸ κόκκινο παλιὸ πετσὶ στὸ δέσιμο, νὰ τὸν κοιτάζουν σὰν μέσ' ἀπὸ μονογυάλι μὲ τὰ χρυσὰ κεφαλαῖα Ο τῶν τίτλων.

Εἶταν ὁλομόναχος ἐκεῖ μέσα καὶ πάλι δὲν τολμοῦσε νὰ περπατήσει λεύτερα πάνω στὸ παχὶ χαλί, ποὺ ἔσβυνε κάθε ἦχο ἀπ' τὰ βήματα. Τὰ παπούτσια του εἶταν πολὺ παλιωμένα γιὰ ἕνα τέτοιο χαλί.

Τὸ ἴδιο καταπιεστικὸ αἴστημα ἔνιωθε νὰ τοῦ ζουλάει τὴν κοιλιὰ ἀνάμεσα στὰ μεγαλόπρεπα ἔπιπλα ἀπὸ ἀκριβὸ μαόνι, ποὺ στέκονταν γύρω του, ἀκατάδεχτα μέσα στὴ σιωπὴ τῶν ἐπιβλητικῶν ὄγκων τους.

Εἶταν ἀκόμη ἐκεῖ καὶ μιὰ μπαλσαμωμένη κουκουβάγια καὶ τὸν κοίταζε ἀπὸ ψηλά, πάν' ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη, μὲ τὶς πορτοκαλιὲς χάντρες τῶν ματιῶ της. Τὸ μισοῦσε αὐτὸ τὸ νεκρὸ πουλί.

Ἡ Ἀριάδνη πηγαινοερχόταν μέσα σὲ κεῖνο τὸν κόσμο τοῦ λούσου καὶ τῆς ἐπισημότητας σὰν τὸ ψάρι στὸ νερό. Ἐκεῖ μέσα γεννήθηκε, μεγάλωσε. Αὐτὸς ὅμως βασα-

νιζόταν ολοένα από την ταραχή και την αδεξοσύνη του παρείσαχτου.

Ξαφνικά μιά μέρα, όλα αυτά, κ' ή 'Αριάδνη μαζί τους, έγιναν δικά του. Αυτό είταν κάτι αφύσικο, δεν μπορούσε να το χωνέψει χρόνια ολάκερα. Και η γυναίκα και τα πράματα είταν από άλλον κόσμο, από άλλη φυλή, διαφορετική από τη δική του. 'Από έναν κόσμο όπου όλα είταν μεταξωτά, καθαρά, απλόχωρα, γυαλισμένα, γεμάτα από την αρχοντιά και το βάρος των καιρών. 'Ακόμα στο άγγιγμα, στη μυρουδιά είταν αλλιώτικα.

Μπήκε λοιπόν μέσα στ' αρχοντικό νικημένος καταχτητής, αιχμάλωτος νικητής. Έβαλε πολήν κόπο να πάρει τον αέρα του αφέντη, να μεταχειριστεί τα πράματα και τους υπερέτες σαν υποταχτικούς. Τα κατάφερε στο τέλος, μόνο την 'Αριάδνη δεν μπόρεσε ποτές να φέρει στα ρηχά του.

Σαν πέθανε ο προστάτης, ένιωσε πιο λαφρήν τον αέρα πάνω του. Είτανε ντροπή να το μολογήσει στον εαυτό του, μολαταύτα του ήρθε κάπως σαν ανακούφιση αυτός ο θάνατος. Τώρα γύριζε πιο λέφτερος, πιο αφέντης μέσα στο σπίτι του. Οι υπερέτες έλεγαν «ο κύριος» και εννοούσαν πια αυτόν τον ίδιο. Ωστόσο ποτές δεν έλειψε ο ασήκωτος ίσκιος του Γεννάδιου από την ατμόσφαιρα.

Το παλαιϊκό μέγαρο με τις μεγάλες βελανιδιές είταν πάντα λίγο πολύ το κενοτάφιο του σοφού πεθερού, που το μονόγραμμά του σφράγιζε την παρουσία του πάνω σ' όλα τ' ασημένια σερβίτσια και τις επίχρυσες ράχες των βιβλίων. Ένα κενοτάφιο βολικό βέβαια γιά τους φιλοξενούμενους ζωντανούς, πολύ φαρδύ πάντοτε, πολύ ψηλοτάβανο, με

βαριὲς μεταξωτὲς κουρτίνες καὶ παχιὰ χαλιὰ στὶς σκάλες.

Σὰν ἔκλεισαν οἱ τρεῖς μῆνες ἔγινε στὸ σαλόνι - γραφεῖο καὶ ἡ ἀνάρτηση τῆς νέας εἰκόνας. Εἶταν μιὰ ἐλαιογραφία μὲ σκοτεινὰ χρώματα, δουλεμένη προσεχτικὰ πάνω στὸν τόνο τῆς ἴδιας ἀκαδημαϊκῆς τέχνης. Ὁ τέταρτος Γεννάδιος πῆρε κανονικὰ τὴ θέση του μέσα σὲ μιὰ νέα κορνίζα, τὸ ἴδιο πλατιά, μὲ τὸ χρυσάφι τεχνικὰ ὀξειδωμένο, μὴν ταράξει μὲ τὴν ἀσύστολη καινουργάδα τὴν ἁρμονία τῆς παλαικῆς ἀρχοντιᾶς τῶν προγόνων.

Ὁ κ. Παρασκευάς, καθισμένος στὸ μεγάλο γραφεῖο, τύχαινε νὰ σηκώσει ξαφνικὰ τὰ μάτια πάνω στὸ κάδρο τοῦ προστάτη. Καὶ κάθε φορὰ ξεχνιόταν καὶ τοὔρχότανε νὰ πεταχτεῖ ὄρθιος, νὰ τοῦ δόσει πίσω τὴ θέση του. Τὸ χάλκινο καλαμάρι τἄφισε καὶ στέγνωσε. Εἶταν τόσο βολικὸ καὶ ἄνετο νὰ δουλεύει μὲ τὸν δικό του στυλογράφο.

Στὸ τέλος, λίγο - πολὺ συνήθισε καὶ βολεύτηκε μέσα στὴ σκαλιστὴ πολυθρόνα ποὔμοιαζε σὰ δεσποτικό. Μόνο μ' ἕνα πράμα δὲν μπόρεσε ὥς τὸ τέλος νὰ φιλιωθεῖ ἐκεῖ μέσα, ἀκόμα καὶ σὰν πῆρε τὸν ἀέρα πάνω στὰ ἔπιπλα καὶ τοὺς ὑπερέτες. Εἶταν αὐτὴ ἡ κουκουβάγια. Στεκόταν κυριαρχικὰ κατάντικρυ τοῦ γραφείου, πάνω σὲ μιὰ σκοτεινὴ βιβλιοθήκη ἀπὸ σκαλιστὴ καρυδιά, σώπαινε μιὰ σιωπὴ γιομάτη ψυχρὸ μίσος καὶ τὸν κοίταζε κατάματα.

Αὐτὸ τὸν ἐρέθιζε.

Μιὰ μέρα ἔβαλε τὴν πολυθρόνα, σκάλωσε καὶ τὴ μετατόπισε πρὶν ἔβγει. Σὰ γύρισε τὴ βρῆκε στὴ θέση της νὰ τὸν κοιτάζει εἰρωνικά. Τὴ μετακίνησε πάλι, στοίβαξε καὶ κάτι τόμους μπροστά, νὰ τὴν κρύβουν. Τὴν ξανα-

βρῆκε νὰ τὸν περιμένει στὸ πόστο της, μὲ τὰ διαβολικὰ μάτια ἀπάνω του, ἀκίνητα.

Τὸ βράδι, στὸ τραπέζι, ἡ Ἀριάδνη τὸν παρακάλεσε νὰ τῆς λέει κάθε φορὰ τὸ βιβλίο ποὺ χρειάζεται, γιὰ νὰ τοῦ τὸ κατεβάζει ἡ ἴδια, χωρὶς νὰ μετακινιοῦνται τὰ πράγματα τοῦ πατέρα.

— Γιὰ κείνη τὴν κουκουβάγια μήπως λές;

Ρώτησε ὁ κ. Παρασκευὰς μ' ἕναν τόνο λαφριὰ πρόστυχο.

— Γιὰ τὴ «γλαῦκα», διόρθωσε ἡ Ἀριάδνη. Εἶναι ἕνα συμβολικὸ δῶρο ποὺ ἔκαμαν οἱ φοιτητὲς στὸν πατέρα τὴν πρώτη φορὰ ποὺ πῆρε τὴν πρυτανία. Τὴν ἔπιασαν πάνω στὴν Ἀκρόπολη. Ὁ πατέρας εἶχε συγκινηθεῖ πολύ.

Ὁ κ. Παρασκευὰς στὸν ἴδιο προσβλητικὸ τόνο προσπάθησε νὰ τῆς ξηγήσει πὼς αὐτὴ ἡ «γλαῦκα» δὲν εἴτανε πιὰ παρὰ μιὰ κοινὴ «κουκουβάγια». Αὐτὸ συνέβη ἀκριβῶς ἀπὸ τότες ποὺ ἔπαψε νὰ ὑπάρχει ἡ ἴδια ἡ Ἀθηνὰ σὰ θεότητα, πᾶνε κιόλας κοντὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια. Ἀπὸ τότες ἡ κουκουβάγια εἶναι γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἕνα κοινότατο νυχτοπούλι, καὶ τὸ μόνο ποὺ συμβολίζει εἶναι ἡ γρουσουζιὰ καὶ ἡ ἐρήμωση. Ὅλα τἄλλα εἴταν καθαρεύουσα καὶ τίποτ' ἄλλο.

Ἡ Ἀριάδνη κοκκίνησε στενοχωρεμένη, ὡστόσο δὲν ἄφισε τὸν ἑαυτό της νὰ δείξει πόσο τὴν ἔθιγε αὐτὴ ἡ συζήτηση κι ὁ τρόπος ποὺ γινόταν. Τοῦ ἔδοσε μόνο νὰ καταλάβει πὼς ὁ συγκρατημένος τόνος της εἴταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατροφῆς της, καὶ τὸν παρακάλεσε, γιὰ χάρη της καὶ γιὰ τὴ μνήμη τοῦ πατέρα, νὰ κρατήσει τὶς ἀντιλήψεις του καὶ νὰ μὴ συνεχίσουν τὴν κουβέντα πάνω σ' αὐτό.

Ἔτσι ἡ κουκουβάγια ἀπόμεινε νικήτρια στὴ θέση της, νὰ τὸν κοιτάζει ἀπὸ ψηλὰ μὲ τὰ πορτοκαλιά της μάτια γεμάτα περιφρόνηση, ὅπως τότες ποὺ ἔμπαινε στὸ μεγάλο γραφεῖο, φουκαρὰς φοιτητής, μὲ τὶς βιβλιογραφίες

κάτ᾽ ἀπὸ τὴ μασκάλη, καὶ σήκωνε μὲ σέβαση τὸ κεφάλι γιὰ νὰ τὴ δεῖ.

Πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ μιὰ μέρα ποὺ ἀνέβηκε πάλι στὴν πολυθρόνα νὰ τὴν περιεργαστεῖ μὲ μῖσος, ἀνακάλυψε πὼς ὁ σκόρος εἶχε ἀνοίξει κάτω ἀπὸ τὸ στομάχι τοῦ πουλιοῦ μιὰ μικρὴ τρύπα. Ἀπὸ κεῖ ἔτρεξε μιὰ πρέζα κίτρινο πίτουρο στὸ σανίδι. Ἄγγισε τὸ μέρος μὲ τὸ δάχτυλο καὶ μάδησαν κάμποσα φτεράκια. Αὐτὸ τὸν εὐχαρίστησε ἐξαιρετικά. Ἄφισε τὸ σκόρο νὰ κάνει τὴ δουλιὰ τῆς καταστροφῆς μὲ μυστικὴ χαιρεκακία. Κάπου-

κάπου τὸν ὑποβοηθοῦσε κιόλας μὲ τὸ δάχτυλο καὶ χαμογελοῦσε παρακολουθώντας τὸ ξεφούσκωμα τοῦ ψόφιου εἴδωλου.

—Ἄς βοηθήσουμε τὸν πανδαμάτορα, ἔλεγε. Ὥσπου μιὰ μέρα, ἐκεῖ ποὺ τὴν ξεσκόνιζε ἡ καμαριέρα, ἔπεσε ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸ στῆθος τῆς μούμιας μιὰ μεγάλη τούφα φτερά. Εἴταν πιὰ μιὰ φανερὴ ἀσκήμια ἐκεῖ μέσα. Ἡ Ἀριάδνη τὸ κατάλαβε, σήκωσε ἀπὸ τὴ μέση τὸ φαλακρὸ πουλὶ τῆς σοφίας καὶ τὄκλεισε σὲ μιὰ κασέλα μὲ ἄλλα θυμητάρια τοῦ πατέρα.

Δὲ μίλησαν γι' αὐτό, εἴταν μολαταῦτα σχεδὸν μιὰ νίκη, ποὺ κερδίθηκε μέσα στὸ ἴδιο τὸ γραφεῖο τοῦ σοφοῦ εὐεργέτη καὶ πεθεροῦ, πάνου στὸ δικό του πεδίο μάχης.

Ὕστερ' ἀπ' αὐτὴ κέρδισε κι ἄλλες πολλὲς μικρὲς τέτιες νίκες, μὲ τὸ σιγανό, τὸ Ἠπειρώτικο πεῖσμα του.

Ἡ Ἀριάδνη, πρέπει νὰ τὸ μολογήσει κανείς, εἴταν μιὰ ἀψεγάδιαστη γυναίκα γιὰ ἕνα σοφό, ὅπως στάθηκε μιὰ ἰδανικὴ κόρη ἑνὸς σοφοῦ. Ἤρεμη, συγκρατημένη καὶ ταχτικὴ σὲ ὅλα της, ὀργάνωσε γύρω στὸν κ. Παρασκευὰ μιὰ ζωὴ ξεκούραστη, ἀτρικύμιστη, ταχτοποιημένη σοφὰ ὣς στὶς πιὸ ἀδιόρατες λεπτομέρειες.

Αὐτὸ πίστευε ὣς ἕνα διάστημα ὁ καθηγητής. Κατόπι ξαφνικὰ ἀνακάλυψε πὼς τίποτα δὲν ὀργανώθηκε ξεχωριστὰ γιὰ κεῖνον ἐκεῖ μέσα. Ἀπεναντίας αὐτὸς εἴταν ποὺ σιγὰ καὶ ἀνεπαίσθητα μπῆκε μέσα στὸ ρυθμὸ καὶ στὴν ἀμετακίνητη τάξη ποὺ τραβοῦσε ἡ ζωὴ μέσα σὲ κεῖνο τὸ σπίτι, ἑκατὸ τριάντα χρόνια τώρα.

Αἰστάνθηκε δυσφορία, κάτι σὰν παραφόρτωση τοῦ στομαχιοῦ. Ὅμως κατόπι στοχάστηκε πολὺ φρόνιμα πώς,

εἴτε αὐτὸς συντεριάχτηκε μὲ τὴ ζωή, εἴτε ἡ ζωὴ μ᾽ αυτόν, εἴταν τὸ ἴδιο σὰν ἀποτέλεσμα.

Ἔτσι ἀφοσιώθηκε ὁλάκερος στὴ δουλιά του, ψυχὴ καὶ κορμί, γιὰ νὰ χτίσει τὸ περήφανο ἔργο τῆς ζωῆς του, τὴ «συγκριτικὴ μυθολογία τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ». Εἴτανε μιὰ φωτιὰ ποὺ γιὰ νὰ τὴ θρέψει τῆς ἔριξε τὴ μιὰ ὕστερ᾽ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅλες τὶς χαρές του, ὅλες τὶς μέρες του, ὅλα τὰ χρόνια του. Ἕνα χτίσιμο ἐπίμονο, φανατικό, πέτρα πάνου στὴν πέτρα, σπειρὶ κοντὰ στὸ σπειρί. Χτυποῦσαν οἱ πρωϊνὲς ὧρες στὸ μεγάλο ρολόϊ τοῦ τοίχου μὲ τὰ χρυσὰ κοσμήματα, τὸ σεβάσμιο ρολόϊ ποὺ μάσσησε ἀνάμεσα στὰ γρανάζια του, λεφτὸ στὸ λεφτό, ὁλάκερον αἰῶνα, μέσα σὲ κεῖνο τὸ μοναστήρι τῆς μελέτης.

Σηκωνότανε τότες νὰ πάει στὸ κρεβάτι, ποὺ δὲν τὸν περίμενε ὁ ἔρωτας, κ᾽ ἔνιωθε τὴν κούραση νὰ τὸν βαραίνει, ὄχι μόνο στὸ μυαλό, μόνο καὶ στὴ ράχη, σὰ νὰ σήκωνε χαμαλίκα, καὶ στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια καὶ στὴ μέση, σὰ νὰ δούλευε ὁλημερὶς μὲ τὰ μέλη του, χερομάχος.

Μιὰν αὐγὴ σηκώθηκε πάνω ἀπὸ τὸ τελευταῖο τυπογραφικὸ δοκίμιο, ἀναστέναξε μὲ ξαλάφρωση, τεντώθηκε χέρια καὶ πόδια καὶ εἶπε θριαμβευτικά.

—Ἐπὶ τέλους!

Τὴν ἴδια στιγμὴ ἀνακάλυψε πὼς σ᾽ αὐτὸ τὸ ἀναμεταξὺ εἶχε γεράσει. Ἡ ζωὴ ἔτρεξε ἀνάμεσ᾽ ἀπὸ τὰ δάχτυλά του σὰν τὸ νερὸ τ᾽ ἀδλακιοῦ καὶ δὲν τὴν πρόσεξε.

Τὸ Κράτος τοῦ χτύπησε τὴν πόρτα μιὰ μέρα καὶ τοὔφερε σ᾽ ἕνα χοντρὸ φάκελλο τὴν ἐπίσημη πιστοποίηση. Εἴτανε μιὰ εἰδοποίηση πὼς τόνε πῆρε «τὸ ὅριον ἡλικίας». Κρατοῦσε τὸ χαρτὶ καὶ τὸ κοίταζε παγωμένος.

— Τ' εἶν' αὐτό; ρώτησε ἡ Ἀριάδνη.

Χαμογέλασε πικρά:

Τὸ ἀπολυτήριο τῆς ζωῆς, εἶπε.

Ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο μὲ τὶς τιμές του, μὲ τὰ γεράματά του καὶ μὲ τὴ σύνταξή του καὶ μὲ μιᾶς ἐκλέχτηκε Ἀκαδημαϊκός. Μέσα στὸ μέγαρο τοῦ Σίνα μποροῦσε νὰ σέρνει τὰ γερατιά του ὡς ποὺ νἄρθει ὁ θάνατος ἢ τὰ ξαναμωράματα. Ἡ Ἀκαδημία: τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο τοῦ πνεύματος. Ἐκεῖ εἶταν ἡ πλήξη καὶ τὸ σιγανὸ τέλος, ἐκεῖ τὰ σγουρὰ νιάτα ποὺ τρικύμιζαν τὶς σάλες τοῦ Πανεπιστήμιου δὲν ἔμπαιναν παρὰ σὰν θεατές, ποὺ πήγαιναν ἀπὸ περιέργεια νὰ σεριανίσουν τὶς ἀνιαρὲς συνεδριάσεις, τὰ φαλακρὰ κεφάλια καὶ τὰ ζαρωμένα πρόσωπα, ἔτσι ὅπως τὰ κατάντησε ἡ Σοφία, ἡ θεὰ-γεροντοκόρη.

— Γιὰ δές, συλλογιότανε τώρα ὁ κ. Παρασκευάς, γιὰ δὲς πόσο σύντομα μπορεῖ κανένας νὰ κάνει τὴν περίληψη μιᾶς ὁλάκερης, μιᾶς μακριᾶς ζωῆς ἑβδομηνταπέντε χρόνων, κι ἂς εἶναι γεμάτη ἀγώνα καὶ δημιουργία...

Ἔτριψε τὰ δάχτυλα σὰ νἄτριβε ἀνάμεσά τους ἕνα φύλλο ἀπὸ δάφνη, ἕνα ξερὸ φύλλο ἀπὸ δάφνη ποὺ ἔτριζε καὶ θριβόταν πένθιμα.

— Καλά, καὶ τὸ ἔργο μου; Τὸ ΕΡΓΟ ΜΟΥ; Ρώτησε τὸν πικρόλογο, τὸν πετρόλογον ἑαυτό του. Αὐτὸ δὲ λογιαζότανε λοιπὸν γιὰ τίποτα; Καὶ δὲν ὑπῆρχε αὐτοῦ μέσα ἡ δικαίωση, ἡ χαρὰ γιὰ τὴ μεγάλη του προσφορὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὴ Φυλή του, πρὸς τὴν Ἐπιστήμη τὴν πανανθρώπινη;

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὑπῆρχε! Ὑπῆρχε καὶ ἡ

Δόξα. Ἀκόμα καὶ ἡ Ἀθανασία. Ἡ ἀναγνώριση εἶταν ὁμολογημένη ἀπὸ τώρα, ἡ κύρωση τοῦ κόπου του τόνε πρόλαβε στὰ ζωντανά του. Ὅμως τὸ ἴδιο βέβαιο εἶναι πὼς ὅ,τι ἔκαμε, γιὰ τοὺς ἄλλους τὄκαμε. Ἀπ' ὅλο τὸν ἀγώνα δὲν τοῦ ἀπόμεινε ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ κεῖνο τὸ στεγνὸ φύλλο τῆς πικροδάφνης ποὺ ἔτριζε ἀνάμεσα στὰ δάχτυλά του. Μὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ τὸν καταδικό του τὸν Ἑαυτό, γιὰ κεῖνο τὸ κάτι, τὸ ἀνέκφραστο, τὸ μυστικό, ποὺ ὑπάρχει μέσα μας σὰν οὐσία τῆς προσωπικότητάς μας, σὰν ἕνα κουκουτσάκι ἀκριβὸς σπόρος ποὺ μᾶς δόθηκε ν' ἀνθίσει μονάχα γιὰ τὴ χαρὰ τῆς δικῆς μας ἄνοιξης; Γιὰ κεῖνο τί ἔκαμε;

Εἶταν σὰν ἕνα φύσημα μυστικῆς τρομάρας ποὺ ἔπιασε νὰ τὸν γεμίζει. Ἕνας πανικὸς γιὰ μιὰν ἀπάντηση ποὺ δὲν εὕρισκε νὰ δόσει στὸν ἑαυτό του, στὸν κακό, τὸ σκληρὸν ἑαυτό του, ποὺ πήγαινε νὰ σηκωθεῖ δικαστὴς ἀντίκρυ του.

Μιὰ σιγανὴ φωνή, ἐπίμονη, ψυχρή: Τί τὸν ἔκαμες τὸν Ἄβελ;

— Κάθουμαι καὶ μοιρολογῶ σὰν ἀληθινὸς γέρος, εἶπε δυνατά, γιὰ νὰ σωπάσει κάθε ἄλλη φωνὴ μέσα του.

Ἔτριψε τὰ χέρια ποὺ πάγωναν μέσα στὰ γάντια. Κοίταξε πάλι μάταια πρὸς τὸ βάθος τῆς λεωφόρος ποὺ ἔσβυνε μέσα στὸ μισόφωτο. Δὲν τολμοῦσε νὰ ξεκουμπωθεῖ νὰ δεῖ τὸ ρολόϊ, θἆταν ὅμως χωρὶς ἄλλο διόμιση, μπορεῖ νὰ κόντευε καὶ τρεῖς καὶ κανένα ἁμάξι δὲ φαινόταν ἀπὸ πουθενά.

Τώρα ἡ Ἀριάδνη θ' ἀνησυχοῦσε, θὰ περίμενε λαγοκοιμάμενη στὴν ἄκρη τοῦ ἀπέραντου κρεβατιοῦ, μὲ τ' ἀφτὶ

τεντωμένο ν' ἀκούσει τὸ κλειδὶ στὴν ἐξώπορτα, τὸ βῆμα του στὸ χαλὶ τῆς σκάλας.

Εἶχε ἕναν παράξενον τρόπο αὐτὴ ἡ γυναίκα νὰ γρινιάζει χωρὶς λόγια, μὲ κάτι ἀναστενάγματα, κάτι μικρά, διακριτικὰ βηξήματα ποὺ ἔλεγαν: «σᾶς περίμενα, κύριε, ὅλες αὐτὲς τὶς μακριὲς ὧρες, ορίστε, δὲν κοιμήθηκα περιμένοντας, ἀνησυχοῦσα καὶ ὑπόφερνα, στριφογυρνοῦσα σὰν τὸ φίδι στὸ κρεβάτι καὶ σεῖς, κύριε, φλυαρούσατε μὲ νεαρὲς κυρίες, ὅμως ὁρίστε, δὲ μιλῶ, δὲ σᾶς κάνω καμιὰ παρατήρηση, τὰ ξέρω ὅλα, τὰ καταλαβαίνω ὅλα, καὶ δὲ μιλῶ, γιατὶ ἐγὼ εἶμαι ἀναθρεμένη ἀλλιώτικα, ξαίρω νὰ κρατηθῶ μέσα στὸν τόνο ποὺ καλλιέργησε μέσα μου ἡ οἰκογενειακὴ παράδοση δυὸ αἰώνων».

Ἔμπαινε τότες δειλὰ μέσα στὴ μεγάλη κρεβατοκάμαρη, τὰ βήματά του προσεχτικά, χαμένα στὸ παχὶ χαλί. Τὴν ἄκουγε νὰ μετακινιέται ἐκφραστικά, νὰ τρίζουν ἀπαίσια κεῖνα τὰ ἀμέτρητα χαρτάκια στὰ μαλλιά της. Χωρὶς νὰ τὸ θέλει, δίχως καμιὰν εἰρωνικὴ διάθεση, ἔλεγε ἀπὸ μέσα του σιγανά, σὰν ξόρκι:

— Σιὲτζ γκίνε, τέτα Μάρω! Σιὲτζ γκίνε, τέτα Μάρω!

Τὴ φανταζότανε, τὴν ἄκουγε νὰ γρινιάζει τώρα πάλι νοερὰ μέσα στὸ ἀπέραντο κρεβάτι ποὺ ζέστανε τὸν ὕπνο καὶ τὸ νόμιμον ἔρωτα τόσων Γεννάδιων. Μὲ τὸ δίκιο της βέβαια, ἀλλὰ θὰ γρίνιαζε σὰν κάθε γυναικούλα, δὲν εἶν' ἔτσι;

Ρώτησε ἀπὸ μέσα του, ἔτσι χωρὶς λόγο, ὁ γέρο ἀκαδημαϊκός.

—Ἔτσι εἶναι βέβαια, ἀμ' πῶς ἀλλιῶς! Ἀπάντησε στὴ σκέψη του μιὰ μικρή, μιὰ ψιλὴ φωνὴ πλάϊ, ἀπὸ τὰ δεξιά του.

Ξαφνιάστηκε, γύρισε νὰ δεῖ.

—Ἀμ᾽ πῶς ἀλλιῶς! Ἀπόσωσε μιὰν ἄλλη φωνὴ στὰ ζερβιά του.

Πάλι γύρισε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά.

Αὐτὴ ἔτριζε παράξενα, εἴτανε φωνὴ παιδιοῦ, σὰ νἄβγαινε ἀπὸ καλάμι, ποὺ στὴ μιὰν ἄκρη του εἶναι τεντωμένο ἕνα φύλλο τσιγαρόχαρτο. Καὶ μιὰν ἄλλη βραχνὴ φωνούλα παραπέρα ἔλεγε καὶ ξανάλεγε τὸ ἴδιο, δίχως νὰ κουράζεται, σὰν ραϊσμένη πλάκα τοῦ γραμμόφωνου.

—Ἔτσ᾽ εἶναι! Ἔτσ᾽ εἶναι! Ἔτσ᾽ εἶναι!

Ἄλλες φωνές, χοντρές, ψιλὲς φωνές, μπάσες ἢ σουβλερὲς τόνε τριγύριξαν ἀπὸ παντοῦ, τοῦ ρίχνονταν σὰ μέλισσες ἐρεθισμένες. Εἴταν ἄπλερες σὰν τοῦ μικροῦ κόκορα ποὺ κάνει νὰ πρωτολαλήξει, συρτὲς σὰν τοῦ ζητιάνου, ψαλμουδιστὲς σὰν τοῦ διάκου ποὺ λέει τὸν Ἀπόστολο μέσα στὴ σπηλιὰ τῆς μύτης του. Ξεπήδηξαν γύρω του, μία-μία, δύο-δύο, πολλὲς μαζί, μέσ᾽ ἀπὸ τὰ χαμόδεντρα, μέσ᾽ ἀπὸ τὰ παρτέρια, μέσ᾽ ἀπὸ τὸν κισσὸ ποὺ τύλιγε τὸ βάθρο τοῦ Βύρωνα. Ξεπετιούντανε κάτ᾽ ἀπὸ τὸ παγκάκι, ἀνάμεσ᾽ ἀπὸ τὰ γόνατά του, βούιζαν κοντὰ στ᾽ ἀφτιά του, ποὔταν χωμένα στὸ χοντρὸ πέτο τοῦ παλτοῦ.

—Κύρι᾽ ἐλέησον, εἶπε ὁ γέρο ἀκαδημαϊκός, τ᾽ εἶναι τοῦτο ποὔπαθα!

Πῆγε νὰ βουλώσει τ᾽ ἀφτιὰ μὲ τὶς ἀπαλάμες. Ἔνιωσε τὸ μπαστούνι, τ᾽ ἀσημένιο χερούλι του ν᾽ ἀκουμπᾶ, κρύο, στὰ μάγουλά του.

—Λοιπόν, σκέφτηκε, νὰ ποὺ δὲν εἶμαι κοιμισμένος.

Τὴν ἴδια στιγμὴ κάποιος, κάποιοι, ἔπιασαν τὰ χέρια του ἀπὸ τὸν καρπὸ καὶ μὲ ἀπαλὴ κίνηση τὰ κατέβασαν

κάτω, στὰ γόνατα. Ἔνιωσε τὶς μαλλιαρὲς παλάμες νὰ γκίζουν τὴ σάρκα του πέρ' ἀπὸ τὸ γάντι. Στὸ σβέρκο του πίσω σύρθηκε ἀργὰ καὶ ἐπίμονα ἕνα χέρι μαλακὸ καὶ ζεστὸ σὰν τὴν προβιὰ τῆς γάτας. Τὸ ἀνατρίχιασμα περπατοῦσε ὥς κάτω τὴ ραχοκοκκαλιά του. Ἔνιωσε τότε τὴν καρδιὰ νὰ μικραίνει, νὰ μικραίνει, νὰ σταφιδιάζει καὶ νὰ γίνεται πρῶτα σὰν ἕνα σῦκο, κατόπι σὰ ρώγα σταφυλιοῦ, στὸ τέλος νὰ παγώνει καὶ νὰ πήζει ἕνα βολάκι. Ἔτσι σὰν ἕνα μικρὸ τριανταφυλλὶ χαπάκι ἀπὸ κινίνη τοῦ Κράτους, ποὺ κυλοῦσε, κυλοῦσε ὥσπου ἔπεσε κρῦο μέσα στὰ ζεστὰ σπλάχνα του.

— Θεὲ καὶ Κύριε, εἶπε, τ' εἶν' ἐτοῦτο!

Μιὰ αἰσθηματικὴ φωνὴ μελοδραματικοῦ βαθύφωνου τοῦ ἀπάντησε κοντὰ στὸ ἀριστερὸ ἀφτὶ σὲ νότες χαμηλές, ποὺ ἔμοιαζαν μὲ τὰ μπάσα ξεκούρδιστου βιολοντσέλλου.

— Μέθυσες στ' ἀλήθεια θαρῶ, μπάαρμπαα!

— Δὲ μέθυσα, διαμαρτυρήθηκε μέσα στὴν τρομάρα του ὁ σοφός, κ' ἔνιωσε νὰ τόνε γαργαλᾶ ἕνας θυμός, ἕνας μικρούτσικος μέσα στὴν τόλμη του θυμάκος, ἴσαμε ἕνα σπειρὶ κεχρί, ὄχι παραπάνω. Ἔχετε ὑπ' ὄψει σας παρακαλῶ πὼς μιλᾶτε σ' ἕναν ἀκαδημαϊκό!

Τότε μέσα ἀπὸ τὴ δεξιὰ τσέπη τοῦ πανωφοριοῦ του βγῆκε μιὰ φωνούλα τσαμπουνιστή, ποὺ ἔλεγε ἀργά, καθαρὰ καὶ παραπονιάρικα.

— Μὰ σᾶς γνωρίζουμε πολὺ καλά, κύριε καθηγητή, ἐμεῖς ἐδῶ. Μόνο ἐσεῖς κάνετε πὼς δὲ μᾶς ξέρετε ἀπόψε, κι ἂς φάγαμε ψωμὶ κι ἁλάτι μαζὶ τόσα χρόνια! Κοίτα μας λοιπόν!

Ὁ κ. Παρασκευὰς στὴν ἀρχὴ συλλογίστηκε γιὰ μιὰ

στιγμὴ πὼς ἔπεσε στὰ χέρια κακοποιῶν. Ἤρθανε στὸ νού του τὰ ὅσα ἄκουσε ἢ διάβασε κάποτε σὲ παλιὲς φημερίδες γιὰ χασισοπότες, γιὰ λωποδύτες καὶ ἡρωϊνομανεῖς, ποὺ τρύπωναν τὴ νύχτα στὰ σύδεντρα τοῦ Ζαππείου κι ἀνάμεσα στὶς κολῶνες τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Μολαταῦτα γύρισε καὶ κοίταξε.

Ὁ μεγάλος γλόμπος φώτιζε πάντα ἕνα γύρω μὲ τὸ ἄφθονο γαλατί του φώς, ποὺ ξεθώριαζε τὰ ἄστρα καὶ ράντιζε τὶς φυλλωσιές. Εἶδε λοιπὸν δεξιὰ καὶ ζερβά του, στὸ παγκάκι ποὺ καθόταν, στὸ ἀντικρυνὸ παγκάκι, πάνω στὸ βάθρο τοῦ Βύρωνα, κι ἀκόμα κοντά του, ὁλότελα κοντά, ἀνάμεσα στὰ πόδια του, ἕνα πλῆθος μοῦτρα ἄσκημα, ζαρωμένα σὰν τὴ μούρη τῆς γκαμήλας, νὰ μορφάζουν.

Στράβωναν τὸ σαγώνι δεξὰ ζερβά, τοὔβγαζαν μιὰ γλώσσα μακριὰ σὰν μεντζεσόλα, τοὔκλειναν τὸ μάτι πονηρά. Μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ παλιόμουτρα εἶχαν ἕνα μοναδικὸ μάτι, ποὺ τὸ ματόφυλλο κατέβαινε βαρὶ ὥς στὴ μέση στὸ μαυράδι. Γέρνανε λοιπὸν πίσω τὸ κεφάλι, νὰ μπορέσουν νὰ τὸν κοιτάξουν. Εἶταν ὅλα τους ἀνθρωπάκια κακομούτσουνα, κοντὰ σὰν τὸ μπαστούνι του, τὸ καθένα τους σημμιωμένο μ' ἕνα ὁλοφάνερο κουσούρι.

Ἕνας ἔσκυβε πάνω στὸν ὦμο του νὰ τοῦ μιλήσει, κ' εἶταν τόσο στραβόστομος ποὺ εἶχες τὴν ἐντύπωση πὼς κουβέντιαζε μὲ τὸ δεξί του τ' ἀφτί. Ἕνας ἄλλος εἶχε τὰ πόδια ἀνοιχτά, τὰ χέρια στὶς τσέπες τοῦ ξεσκισμένου βρακιοῦ. Αὐτὸς τόνε κοίταξε ἀδιάντροπα κορδωμένος. Εἶταν ἄσπρος καὶ ἄτριχος σὰν σπανὸς καὶ εἶχε μιὰ μεγάλη μύτη, κρεμασμένη καὶ μαλακιά, σὰ νἄταν ἀπὸ μουσταλευριὰ μισοπηγμένη. Τὴν κουνοῦσε δεξιὰ-ζερβὰ καὶ φαι-

νόταν νὰ διασκεδάζει ἐξαιρετικὰ μ' αὐτὸ τὸ σαχλὸ ἀστεῖο.

—Ὦ-μπάρμπα, ἔλεγε ρυθμικά, ὤ-μπάρμπα, ὤ-μπάρμπα! Καὶ δός του καὶ κουνοῦσε τὴ λαστιχένια μύτη του.

Ὁ καθηγητὴς ἔνιωσε τὴν τρομάρα νὰ ξυθυμαίνει μέσα του. Ξεβόλιασε ἡ καρδιά του κι ἄρχισε νὰ παρατηρεῖ τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς παράξενους ἀνθρωπάκους μὲ μεγάλη προσοχή, ὁλότελα ἐπιστημονική.

—Ἄ! εἶπε σὲ κεῖνον μὲ τὴ μύτη. Γιὰ ἀνασήκωσε, βρέ, λίγο τὸ καλαμοβράκι σου, νὰ δῶ!

Ὁ μυταράς, χωρὶς νὰ βγάλει τὰ χέρια ἀπὸ τὶς τσέπες, ἀνέσυρε τὸ πανταλόνι.

— Καλὰ τὰ μάντεψα γὼ τὰ κατσικοπόδαρά σου. Εἶσαι σὺ ὁ Κατσιπόδης, ἔ;

Κι ὁ πιθαμίτης κουνώντας ὁλοένα τὴ μύτη του ἀπάντησε ρυθμικά.

— Ναὶ-μπάρμπα! Ναὶ-μπάρμπα! Ναὶ-μπάρμπα!

Ἕνας ἄλλος, ποὺ φοροῦσε καλυμαύκι στὸ κεφάλι καὶ φαινότανε γδυτὲς κ' οἱ δυὸ οἱ μασσέλες του μαζὶ μὲ τὰ γούλια, πλησίασε τὴ μούρη στὸ πρόσωπο τοῦ καθηγητὴ καὶ χαμογέλασε πλατιά.

—Ὁ Κοψαχείλης!; Ρώτησε ὁ κ. Παρασκευάς.

Ἔκαμε ἕνα «ναὶ» χτυπώντας μιὰ στράκα μὲ τὴ γλῶσσα. Κατόπι ἔκαμε ὅλα τὰ δόντια του νὰ κουνηθοῦν μέσα-ὄξω, σὰ νἄταν ἀπὸ ἄσπρο χαρτόνι.

Ἔνιωσε νὰ τόνε σέρνουν λαφριὰ ἀπὸ τὸ δεξὶ μανίκι.

Γύρισε καὶ εἶδε πάνω στὸν πάγκο του καθισμένο ἕνα ἀθρωπάκι πιθαμίτικο, ξεπλατιασμένο, νὰ καπνίζει ἕνα μακρὶ τσιμπούκι, δυὸ βολὲς ἴσαμε τὸ μπόϊ του. Ἡ πατατούκα τοῦ ἔπεφτε μονόμπαντα. Καθόταν μὲ τὰ πόδια

κρεμασμένα, καὶ τὰ κουνοῦσε ὁλοένα. Τὸ ἕνα εἶταν ἀνθρωπινὸ καὶ τ' ἄλλο γαϊδουρινό. Κοίταζε ἀπὸ πλάϊ τὸν καθηγητή, χτυποῦσε τὸ γαϊδουροπόδαρο στὸ σανίδι, καὶ πρόσεχε νὰ δεῖ τί ἐντύπωση τοὔκανε ὁ κρότος ἀπὸ τὸ πέταλο ποὺ τὄχε καλιγωμένο.

Ὁ κ. Γεράσιμος Παρασκευὰς τοὺς κοίταζε ἕναν-ἕνα, θἄτανε καμιὰ κοσαριὰ ποὺ βρυάζαν ἔτσι ἕνα γύρω. Λοιπὸν ὅσο τοὺς κοίταζε τόσο ξεθαρευόταν, ὥσπου στὸ τέλος τὸ σουφρωμένο του πρόσωπο γέλασε. Γέλασε μὲ τὴν καρδιά του ὁ γέρος.

—Ἄχαχα! Ἄ-χα-χα-χα!

Αὐτὸ φάνηκε ν' ἄρεσε στὴν παρέα. Ψιθύρισαν ἐπιδοκιμαστικά, κι ὁ ἦχος ἁπλώθηκε πάλι σὰν τὰ ξερόφυλλα ποὺ σαρώνει ὁ ἀγέρας.

— Μᾶς γνώρισες τέλος πάντων, Δάσκαλε. Χαιρούμαστε γι' αὐτό, χαιρούμαστε γι-ααὐ-τόόό!

Ἔκανε μὲ τὸ συγκινητικό του μπάσσο ὁ μελοδραματικὸς βαθύφωνος, καὶ κράτησε τὴν κορώνα στὴν πιὸ χαμηλὴ νότα ποὺ μποροῦσε νὰ ἐπιδείξει.

— Χαιρούμαστε γι' αὐτό!

Ξανάπανε ρυθμικὰ κ' οἱ ἄλλοι μὲ μιὰ παρδαλὴ πολυφωνία.

— Καὶ βέβαια σᾶς γνώρισα, ἔκαμε ὁ ἀκαδημαϊκὸς καὶ χτύπησε ζωηρὰ τὸ μπαστούνι στὸ χῶμα. Αὐτὸ δὰ ἔλειπε. Σάμπως ἔχω κι ἄλλην ἔγνιαν ἀπὸ σᾶς, κακοχρόνο νἄχετε! Ἀπὸ τότες ποὺ ἡ Μπάμπω μοῦ ξεστοροῦσε κοντὰ στὴ στιὰ τί λογῆς ζωντόβολα εἶσαστε, ὡς τώρα ποὺ τέλειωσα πιὰ τὴν πιὸ ὁλοκληρωμένη μελέτη ποὺ γράφτηκε γιὰ τὰ Παγανά, ἐσᾶς μελετῶ κ' ἐσᾶς διαλογοῦμαι!

Κεῖνος μὲ τὸ παπαδίστικο καλυμαύκι, τὄβγαλε καὶ χαιρέτισε μὲ βαθιὰν ὑπόκλιση. Μαζὶ βγῆκε ὁλάκερο τὸ κεφάλι του, καὶ πάλι κόλλησε στοὺς ὤμους σὰν τὄβαλε στὴ θέση του.

— Σπολλάτη σου, μπάρμπα!

Ἤθελε μ' αὐτὸ νὰ τοῦ κάνει ἐντύπωση χωρὶς ἄλλο.

Ὁ καθηγητὴς σηκώθηκε ὄρθιος, γεμάτος κέφι, χωρὶς μιὰν ἰδέα κούραση στὰ πόδια. Ἔνιωθε ἀλαφρής, μὲ τὰ γόνατα ἐλαστικά, ὅπως κεῖνα τὰ χρόνια ποὺ ἀνεσκάλωνε σὰν τ' ἀγριοκάτσικο ἀνάμεσα στ' ἀγκαθερὰ χαμόδεντρα τοῦ χωριοῦ, γυρεύοντας μανιτάρια καὶ μαζεύοντας ἀπὸ τὰ δέντρα ἴσκα γιὰ τὸ τσακμάκι τοῦ πατέρα του. Τὰ χρόνια ποὺ περίμενε νὰ κρεμάσουν οἱ καλλικαντζάροι τὸ λανάρι τους ἀπὸ τὴν καμινάδα.

Εἶταν σὰ νὰ ξαναβρέθηκε μεμιᾶς ἀνάμεσα σὲ γνώριμη παρέα. Τοὺς ἔδειχνε ἕναν - ἕναν μὲ τὴν ἄκρη τοῦ μπαστουνιοῦ, γελοῦσε καὶ αὐτοσχεδίαζε ἢ ξανάλεγε τὶς ρίμες ποὺ θυμόταν ἀπὸ παιδιάτικα κι ἀπὸ τὴ λαογραφική του ἐργασία, τοὺς προσφωνοῦσε τὸν καθένα μὲ τ' ὄνομα καὶ μὲ τὸ κουσούρι του.

— Ἐσεῖς εἶσαστε τὸ λοιπόν! Ἔ! θὰ τὸ πιστέψετε; Παραλίγο καὶ θὰ μὲ τρομάζατε, παλιοζούζουλα. Ἀμ' ἔπρεπε βέβαια νὰ τὸ βάλει ὁ νοῦς μου, μέρες ποὖναι. Μωρὲ σύναξη ὅμως; Ἕνας κ' ἕνας, ποὺ νὰ μὴ σᾶς πιάσει μάτι. Τὸ πὶ καὶ τὸ φὶ καὶ τὸ κακὸ συναπάντημα. Ὁλόκληρον τὸ σεβαστὸν καὶ ἔντιμον σινάφιον μὲ τὸν τίτλο τὸν πολύμορφο καὶ πολυσυζήτητον: Οἱ «καλλικαντζάροι»; Ἢ μήπως οἱ «καρκάντζαλοι»; Οἱ «καλλιτσάγκαροι», τὰ «καρκατζάλια», οἱ «κωλιτσάγκαροι»; Ἐδῶ λοιπὸν μοῦ

πέρνεις πάσο, παγανέ μου κοντραμπάσσο! Καὶ σύ, σαχλέ μου Παρωρίτη, μὲ τὴ μαλακιὰ τὴ μύτη; Ἐδῶ καὶ σύ, Κωλοβελόνη, ψιλόγιγνε σὰ μακαρόνι, ἐδῶ κ' ἐσὺ Κατσιποδιάρη, σπανέ, κουτσὲ καὶ κασιδιάρη. Καλησουμέρα, Στραβολαίμη, ποὺ ὅλο σβουρίζεις σὰν ἀνέμη, καὶ σύ, μικρὲ Κοψομεσίτη, ὅπου ψοφᾶς γιὰ τηγανίτη! Ἐδῶ, Γουρλέ! Ἔϊ, Τρικλοπόδη, ποὔχεις γιὰ χέρι ἕνα χταπόδι καὶ σύ, Σιφώτη πρισκομούρη, πῶς ἄγκρισες σὰν τὸ γαϊδούρι! Ἐδῶ Τρικέρη, Μαλαγάνα, καὶ σὺ λαγάφτη μου Παγάνα, καὶ σὺ σακάτη Κουλοχέρη, Περίδρομε, Βραχνά, Ξεφτέρη! Καταχανά βρωμιάρη, γειά σου! Ποιὸς σοὔξανε, βρέ, τὴν προβιά σου; Ἔ, Βατρακοῦκκο λυσσασμένε, γριά 'ταν ποὔλαχες, καημένε; Βρὲ Μαλαπέρδα, κουφαϊδόνι, ποὺ κατουρᾶς τὸ παραγώνι!

Τὸ παράξενο κοπάδι τῶν τεράτων στριμωχνόταν γύρω του, χούγιαζε ἐνθουσιασμένο.

— Γιάλλα - γιάλλαα! Μᾶς ξαίρεις καλὰ ἐσύ, μπάρμπα!

Ὁ καθηγητὴς σήκωσε τὰ φρύδια μὲ ἀξιοπρέπεια.

— Ἀμὴ σᾶς ξαίρω βέβαια! Μπορῶ νὰ τὸ καυκηθῶ: ἀπὸ τὰ πατρογονικά μου καλύτερα. Σᾶς γνωρίζω καὶ σᾶς ἔχω καταγραμμένους ἕνα πρὸς ἕνα. Ἐσὺ μὲ τὴν τσομπάνικη καπότα! Ἀμὴ καὶ σὺ μὲ τὰ σιδεροπάπουτσα, ποὺ ἀνοιγοκλεῖς τὰ τριανταφυλλιὰ μάτια σου — μιὰ τὸ ἕνα, μιὰ τὸ ἄλλο — σὰν σηματοδότης τῆς τροχαίας! Ἐσὺ μὲ τὸ σιδερένιο λανάρι στὴ μασκάλη γιὰ θυμήσου, μωρέ, πόσες φορὲς σοῦ καρφώσαμε τηγανίτες, καὶ πόσες φορὲς μᾶς ἔκοψες τὸ αἷμα σὰν τὸ κρέμαζες ἀπὸ τὴ βρακοζώνα σου — λάγκουρ λούγκουρ — μέσα στὸ παραγώνι! Ἀμ' δὲν γίνεται νὰ ξεχαστοῦνε, παιδί μου, τόσο παλιὲς φιλίες! Σὲ ξαίρω

καὶ σένα ἐκεῖ μὲ τὸ κοντόρασο. Τὸ φορᾶς γιὰ νὰ κρύβεις ἀπὸ κάτου τὴν ὄρθια ἀλογοουρά σου, νὰ μὴν τρομάζουν οἱ κοπέλες ποὺ ξεμοναχιάζεις, ὑποκριτή! Καὶ σένα Μαγάρα, σὲ γνωρίζω ἀπ' τὴν καλή, ποὺ ἔχεις μιὰ κοιλιὰ σὰν τὸ ἀσκὶ τῆς πίπιζας. Παίζεις μ' αὐτὴ τὴν γκάϊντα ὅ,τι σκοπὸ βολεῖ στὰ πισινά σου, καὶ σ' ἀρέσει πολὺ νὰ κρεμιέσαι στὰ ψωμοσάνιδα, νὰ μαγαρίζεις τὰ χριστόψωμα. Ἂν σᾶς ξαίρω λέει; Μηδὲ γεννημένους νὰ σᾶς εἶχα, κακαθρωπιάσματα τῆς νύχτας! Ξετρυπώσατε πάλι ἀπὸ τὰ λαγούμια καὶ τὶς ποντικότρυπες, ξαπολυθήκατε γιὰ τὶς δαιμονοπείραξες καὶ γιὰ τὶς ἀδιαντροπιές σας! Καὶ μ' ὅλα αὐτὰ σᾶς ἀγαπῶ, κακοχρονονάχετε, κοντά σας πέρασα τὰ πιὸ γλυκὰ καὶ τὰ πιὸ θλιβερά μου χρόνια!

— Χί-χί-χί, θὰ μᾶς κάνετε στὸ τέλος νὰ κοκκινήσουμε! Ἔκανε μιὰ φωνὴ ποὺ πολεμοῦσε νὰ μιμηθεῖ τὸ ντροπαλὸ κορίτσι.

— Βγήκατε, συνέχισε ὁ σοφός, νὰ φᾶτε μπελοβαθράκια ζωντανά, φίδια μουδιασμένα στὶς τρύπες τους ἀπὸ τὸ χειμώνα. Νὰ φᾶτε νυχτερίδες καὶ σκονισμένα τυφλοπόντικα, νὰ βρωμίσετε στὰ κελάρια τὰ σῦκα καὶ τὶς σταφίδες, νὰ ξεμοναχιάσετε καμιὰ γυναίκα πίσω ἀπὸ τὶς μάντρες, λυσσασμένοι! Ἀκόμα, βλέπετε, ξέρω ἀπ' ἔξω κι ἀνακατωτὰ καὶ ὅλη τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία. Διάβασα τὸ Σμίτ, τὸ Βάξμουτ, τὸν Κοραή, τὸν Πολίτη, τὸ Λουκά, τὸ Σβορῶνο, τὸ Λῶσον, τὸ Δεινάκη, τὸν Κουκουλέ, τὸ Μαώλ, τὸ Λουκόπουλο, τὸν Κυριακίδη, τὸ Βλαχογιάννη, ποὺ λίγο-πολὺ ὅλοι τους μελέτησαν τὴ φάρα σας καὶ τὶς βρωμοδουλιές σας, τὰ ὀνόματά σας καὶ τὰ ἔργα σας. Θὰ τὰ πῶ ὅλα αὐτὰ μεθαύριο στὴν Ἀκαδημία κι ἄλλα

τόσα ποὺ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν τἄπε ἀκόμα. Ἔτσι ποὺ νὰ μὴν ἀπομείνει τίποτα πιὰ νὰ εἰπωθεῖ. Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο: Ἔεε, ξαίρω πὼς εἶστε ἕνα «πούφ» τῆς φαντασίας!

— Δηλα-δήηη;

Ρώτησε ὁ βαθύφωνος μὲ μιὰ μακρόσυρτη μελαγχολικὴ κορώνα, ποὺ στάθηκε κ' ἔτρεμε ἀπὸ περιπάθεια.

— Δηλαδή: δὲν ὑπάρχετε! Αὐτό.

Εἶπε θριαμβευτικὰ ὁ καθηγητής. Χτύπησε τὸ μπαστούνι κάθετα, σὰ νικητὴς ποὺ καρφώνει τὴ σημαία πάνω σὲ καταχτημένο ὀχύρωμα.

— Χάα-χάα-χάα! γέλασαν ὅλοι τους μὲ πολὺ κέφι. Κεῖνος μὲ τὸ ράσο τὸ βρῆκε τόσο ξεκαρδιστικό, ποὺ ἔπεσε χάμου, βαστοῦσε τὰ πλευρά του καὶ τσιλιπουρδοῦσε ἀπὸ τ' ἀβάσταχτα γέλια. Ὕστερα ἔγινε κάποια ἡσυχία καὶ τότε ὁ Κωλοβελώνης κούνησε τὰ σκελετωμένα χέρια του μπρὸς πίσω καὶ ρώτησε μὲ πολὺ τουπέ.

— Καὶ πῶς τὴν πάθατε ἔτσι ἄγαρμπα νὰ κάτσετε νὰ σπασοκεφαλιάζετε τόσα χρόνια καὶ νὰ χασομερᾶτε γιὰ ἐλόγου μας τόσοι σοφοὶ καθηγητάδες, μιὰ καὶ δὲν ὑπάρχουμε; Ἔ; Ὑπάρχει λοιπὸν τότες αὐτὴ ἡ σοφία σας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ μᾶς ποὺ δὲν ὑπάρχουμε; Ἢ μήπως εἶναι γιὰ νὰ κοροϊδεύετε τὸν κόσμο μὲ τὴν πολύξερη ὑποκρισία σας, μαζεύοντας τιμὲς καὶ χεροκροτήματα ὅπως ἐμεῖς μαζεύουμε τὶς τυρόπιττες.

Οἱ ἄλλοι ἔκαμαν μὲ μιὰ φωνὴ «ἔεεε;» Καὶ περίμεναν ἀπόκριση μὲ τὴ μούρη τεντωμένη μπροστά.

— Τίποτ' ἀπ' αὐτά, φωνάζει πεισμωμένος ὁ ἀκαδημαϊκός. Εἶστε μονάχα πλάσματά μας, λέει καὶ χτυπᾶ μὲ περηφάνεια τὸ στῆθος του. Ἐ μ ε ῖ ς σᾶς φκιάσαμε ἀπὸ

τὰ ξεσκίδια τοῦ φόβου καὶ τῆς λαχτάρας μας. Αὐτὸ εἶναι. Δικά μας εἶναι ὅλα αὐτὰ τὰ ὑλικά. Κ' οἱ ἀσκήμιες κ' οἱ κακίες σας, οἱ ἀδιαντροπιὲς κ' οἱ ἐρωτομανίες σας, τὰ συνήθεια τοῦ ἀγκρισμένου τράγου, ποὺ κρύβετε κάτ' ἀπὸ τὰ κουρέλια σας, τὰ κόκκινα τριχωτά σας μέλη, ἡ χαρά σας νὰ μαγαρίζετε τὸ κάθε τι, δικά μας εἶναι ὅλα καὶ σᾶς τὰ δανείζουμε νὰ ξαλαφρωθοῦμε. Σᾶς φκιάχνουμε γιὰ δώδεκα μέρες. Κατόπι σᾶς προγκᾶμε μὲ τὴν ἁγιαστούρα τὴ βρεγμένη, σᾶς ξορκίζουμε μὲ τὸ καμένο πετσὶ καὶ σᾶς διώχνουμε κακὴν-κακῶς.

— Ποῦ-οῦ-οῦ; Ρώτησε ὁ βαθύφωνος.

— Στὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ στ' ἄνταφα. Ἐκεῖ. Νὰ πριονίζετε μὲ τὰ σκυλόδοντά σας τὸ στύλο τῆς Γῆς. Ὅμως ἀνεβαίνετε πάλι τοῦτες τὶς νύχτες μὲ τὰ Χριστούγεννα, ἔτσι ὅσο σᾶς χρειαζόμαστε γιὰ νὰ φορτωθεῖτε τὶς ἀσκήμιες μας, γιὰ νὰ λυτρωθεῖ ἡ γήϊνη ψυχή μας ἀπὸ τὶς βαρβατιές της. Αὐτὸ μᾶς τὸ ζητᾶ ἡ ἅγια μερίδα τῆς ψυχῆς μας, ποῦ εἶναι ὁ Χριστός. Πῆτε μου τώρα, τὶ μὲ θέλετε κ' ἤρθατε σιμά μου ἀπόψε;

— Δάσκαλε, ἀπάντησε μὲ ὑποκριτικὴ σέβαση ὁ Κωλοβελόνης, νά, ἔτσι στὴν παλιά μας φιλία: Σ' ἀκούσαμε ποὺ συλλογιόσουνα μεγαλόφωνα μέσα στὴ νύχτα, κ' ἤρθαμε νὰ ξεδιαλύνουμε τὴν ἔγνια σου.

— Ποιὰ εἶναι ἡ ἔγνια μου, κατσιποδιάρηδες;

— Αὐτὸ τὸ μεράκι ποὺ σοὔβαλαν ἀπόψε στὴν καρδιὰ ἐκεῖ ποὺ ξώμεινες. «Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς». Ἔτσι, θαρῶ, τὄλεγες ἀτός σου ταπολλιώρας.

— Μπάα;

— Ναί. Θέλεις νὰ μάθεις ποιὸ εἶναι τὸ μαράζι τῆς

δικιᾶς σου τῆς ζωῆς καὶ δὲν κοτᾶς νὰ τὸ δεῖς καταπρόσωπο. Ἤρθαμε τὸ λοιπὸ νὰ σὲ πάρουμε στὸ χορό μας. Θὰ σὲ πᾶμε κοντά του χορευτά. Χορεύοντας μπορεῖ νὰ πάει κονένας ὥς στὴν ἄκρη, σὰν τὶς Σουλιώτισσες. Δὲν

εἶν' ἔτσι; Ἔλα λοιπὸν μαζί μας. Δὲν εἶναι κιόλας νὰ πεῖς μακριά. Ἐκειδά, ὥς τὸ σιντριβάνι τοῦ πάρκου. Ἄϊντε μπρός!

Δὲν πρόφτασε νὰ πεῖ οὔτε ναὶ οὔτε ὄχι ὁ κ. Παρασκευάς. Τόνε τριγύριξαν τὰ παγανά, τὸν ἔσυραν ἀπὸ τὰ μανίκια κι ἀπὸ τὶς ἄκρες τοῦ παλτοῦ τὸ δάσκαλο, τὸν ἔσπρωξαν μαλακὰ πίσω ἀπὸ τὶς γάμπες. Κι αὐτός, τὸ ἕνα μαζί τους, γεμάτος ἀπὸ μιὰ ξαφνικὴ χαρὰ καὶ ξαλάφρωση, γελοῦσε, γελοῦσε ὅλος κέφι μὲ κεῖνο τὸ γεροντικό του τὸ γελάκι, ἔβηχε μὲ τὸν μικρό, τὸν ἀκαδημαϊκό

του τσιγαρόδηχα καὶ ἔτρεχε χορευτά, ἔτρεχε φούρλα, πιασμένος μαζί τους χέρι μὲ χέρι.

— Γιούργια, γιούργιαα! Ἀλάλαξε ἡ ξωτικιὰ συντροφιά.

Καὶ οἱ ἀνδριάντες μέσ' ἀπὸ τὰ παρτέρια κοιτούσαν μὲ τ' ἄδειανὰ μάτια τους τοῦτο τὸ παράξενο τσοῦρμο, ποὺ γιουργιάρισε μὲ τὸ μεγάλο σοφὸ στὴ μέση, μέσα σὲ κείνη τὴν παγωμένη νύχτα τοῦ Δεκέμβρη καὶ χαλοῦσε τὸν κόσμὸ μὲ τὸ σαματά.

Πέρασαν ὁρμητικά, σὰν ἕνα κοπάδι ἀγριολατισμένοι τράγοι, μέσ' ἀπὸ τὰ θάμνα, κάτω ἀπὸ τὶς πιπεριὲς καὶ τὶς γυμνὲς ἀκακίες. Τσαλαπάτησαν τὰ παρτέρια καὶ βγήκανε μπροστὰ στὰ προπύλαια τοῦ Ζάππειου. Ἀπὸ κεῖ χύθηκαν καὶ κατέβηκαν μὲ βουὴ στὴ μεγάλη μαρμαρόσκαλα, μπροστὰ στὸ συντριβάνι ποὺ καταλάγιαζε.

Ἡ πλατέα ἕνα γύρω ἁπλωνόταν ἀδειανή, οἱ πάγκοι ἔρημοι. Μιὰ μεγάλη ἡσυχία λίμναζε ἐκεῖ, καὶ τὴ μετροῦσε μὲ τὴν κλεψύδρα του κάποιος σωλήνας ποὺ ἔσταζε ἀνάρια μέσα στὸ κοιμάμενο νερό.

Ἡ μαρμαρένια γούρνα εἶχε γιομίσει παγωμένα ἄστρα. Τρεμούλιαζαν ἀπὸ τὸ ρίγος, κόντευαν νὰ βουλιάξουν κάθε φορὰ ποὺ ἔσταζε νερὸ πάνω στὸ νερό.

Ἡ παρέα χύθηκε μὲ θόρυβο, τσάκισε χίλια κομμάτια τούτη τὴν κρυστάλλινην ἡσυχία, ὅπως ἕνα βάζο ἀπὸ ψιλὴ πορσελάνα.

Οἱ παγανοί, κρατημένοι χέρι μὲ χέρι, μὲ τὸν κ. Παρασκευὰ στὴ μέση, χωρὶς νὰ πάψουν μηδὲ στιγμὴ τὸ δαιμονικὸ στριφογύρισμα, βάλθηκαν νὰ χορεύουν τὴ φούρλα τους γύρω στὰ μάρμαρα τοῦ σιντριβανιοῦ.

Πάνω στὸ μεγάλο κέφι ὁ ἕνας τους ἔκαμε «ἀμάαν!»

καὶ πέταξε τὸ σιδεροπάπουτσό του μέσα στὸ νερὸ τῆς στέρνας. Καὶ τὸ νερὸ ξύπνησε ξαφνιασμένο, κουνήθηκε μὲ μεγάλους μορφασμούς. Μάτια πρασινόμαυρα ἄνοιξε, μεγάλα σὰν ταψιὰ ποὺ στενοφαρδαίνανε. Στόματα τετράπλατα ἀνέμισαν τὰ σχήματά τους, ποὺ λαστιχάριζαν, πότε τοῦ φάρδους πότε τοῦ μάκρους, ὅπως σαμπρέλες τοῦ αὐτοκίνητου ποὺ πλαδάρωσαν ξεθυμασμένες.

Ὁ γερο-ἀκαδημαϊκὸς ἤξαιρε τὰ τραγούδια τους. Τὰ τραγουδοῦσε τώρα πάλι τὸ ἕνα μαζί τους, μὲ μεγάλες φωνές, λιγωμένος στὰ γέλια.

Χόρεψε, γέρο,
Δὲν ἔχω πόδια!
Φάε κουρκούτα,
Δὲν ἔχω δόντια!
Χόρεψε! χόρεψε!
Σκάσε ἀσκὶ καὶ πόρεψε!

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς ἔσκυβε ὥς τὴ γῆς, χτυποῦσε τὸ πόδι ἀσίκικα καὶ ξανάλεγε τὸ τσάκισμα.

Χόρεψε, χόρεψε,
Σκάσε ἀσκὶ καὶ πόρεψε!

Τὰ παγανὰ ἄλλαξαν φόρα. Πέρνανε δρόμο καὶ γύριζαν τώρα τὴ φούρλα τους ἀπὸ τὴν ἀνάποδη.

Πές μας τ' εἶδες, βρὲ στραβέ,
Γιὰ τραγούδα μας, βουβέ,
Βρὲ κουλέ, πὤχεις τὴ χάρη,
βάρα στὸ βιολὶ δοξάρι!

Χούγιαζαν, σφύριζαν, ξαμολούσαν ὁμοβροντίες, βέλα-

ζαν μὲ τὴ φωνὴ τῆς θυμισμένης κατσίκας, γκάριζαν ὅπως οἱ ἀγκρισμένοι γαϊδάροι.

Ὁ κ. Παρασκευάς, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴ μανία τους, μουσκεμένος ἀπὸ τὴ μυρουδιὰ τῆς βαρβατιᾶς τους ὥς μέσα στὰ σπλάχνα του, μούγκριζε κι αὐτός, γάβγιζε, ἔκραζε σὰν τὸ κοκόρι, ρέκαζε μὲ τὰ ρουθούνια ψηλά. Τὸ ἕνα μαζί τους χαιρόταν νὰ κάνει ὅλες τὶς φωνές, τὶς ἀδιαντροπιὲς καὶ τὰ καμώματά τους. Ἡ ψυχή του, ξαμολημένη σὰν τὸ πουλάρι ποὺ κρατήθηκε πολὺν καιρὸ πεδουκλωμένο, ἔσπανε τὰ χαλινάρια της, κλώτσαγε καὶ τσαλαπατοῦσε μὲ ἄγρια χαρὰ κάτω ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ τοῦ χοροῦ κάθε ἀξιοπρέπεια καὶ κάθε κοινωνικὴ σύμβαση. Εἶχε χάσει ὁλότελα τὸ νού του, κυριεμένος ἀπὸ τὰ δαιμόνια τῆς Γῆς.

—Χόπ-λα! Χόπ-λα! Χόπ!

Καὶ κεῖ ξάφνου, πάνω στὴ μεγάλη χλαπαταγή, σταματάει στὴ μέση τὸ ξεφρενιασμένο τρεχαλητό. Τὰ παγανὰ ἀφίνουν τὰ χέρια τους, λύνουν τὴν ἁλυσίδα τοῦ κύκλου καὶ μυρίζουνται ἀνήσυχα τὸν ἀγέρα.

Ὁ καθηγητής, λαχανιασμένος ἀκόμα, μεθυσμένος ἀπὸ τὸ βάρβαρο ρυθμό, τὰ κοιτάει εὔθυμα. Ἕνα-ἕνα σηκώνουν τὶς χοντρὲς μουσοῦδες καὶ μυρίζουνται τὰ δέντρα καὶ τὰ ἄστρα καὶ τὴ νύχτα ποὺ ἔρχεται σερνάμενη ἀπὸ τὰ πέφκα καὶ τὶς ἀρχαῖες κολῶνες. Ρουθουνίζουν ἀνήσυχα ἀπὸ δῶ κι ἀπ' ἐκεῖ, σὰν τὶς λαγωνίκες ποὺ φερμάρουν.

—Τσούφ, τσούφ!

—Τσούφ, τσούφ!

—Τί πάθατε λοιπόν; Λέει σκασμένος στὰ γέλια ὁ ἀκαδημαϊκός. Λάληξε μήπως ὁ κόκκινος πετεινός;

Ἕνα κουτσὸ καλλικαντζαράκι μὲ κόκκινα λοξὰ μάτια σήκωσε ἀνάερα τὴ μαδημένην οὐρά του, ἀνατριχιασμένο ἀπὸ φρίκη. Ὕστερα πήδηξε στὸν τόπο σὰν μικρὸ κατσίκι καὶ τσίριξε μὲ ψιλὴ φωνή, ποῦβγαινε, θαρεῖς, ἀπὸ πίπιζα μὲ καλαμένια σουρβάλια.

Παλιὸ τσαρούχι ψένουνε,
Φεύγετε νὰ φεύγουμε!

Τὴν ἴδια στιγμή, σὰ νἄταν αὐτὸ προσταγὴ ἢ σύνθημα, ἔγινε ἕνα «φούρρ!» καὶ χάθηκαν μεμιᾶς ὅλα τὰ παγανά.

Εἴταν ἕνα ποδοβολητὸ ποὺ ξεμάκραινε, ξεμάκραινε σὰν ἀπὸ κοπάδι τρομαγμένα ζωντανά. Στὴν ἀρχὴ ὁ διακαμός τους ὕστερα ὁ ἦχος βούλιαξαν μέσα στὴ νύχτα. Χώνεψαν καὶ σβύστηκαν μέσα στὸ σύδεντρο, κυνηγημένα ἀπὸ ἄγνωστο κίντυνο.

Γύρισε κοίταξε ἀπὸ δῶ, κοίταξε ἀπὸ κεῖ, κανείς!

Χάθηκαν, ἄνοιξε ἡ γῆς καὶ τὰ κατάπιε!

Ὁ κ. Παρασκευὰς γέλασε μὲ νόημα. Κεῖνος, ἔ, ἤξαιρε πολὺ καλὰ τί τοὺς ἔτρεξε. Οἱ καλλικαντζάροι τὄχουν αὐτό, νὰ μὴν ἀντέχουν στὴ μυρουδιὰ τοῦ καμένου τσαρουχιοῦ. Ἐκεῖ πέρα, πίσω ἀπὸ τὰ δέντρα τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου εἴταν οἱ στρατῶνες τῶν Εὐζώνων. Κάποιος τσολιὰς φαίνεται θὰ κρέμασε τὰ βρεγμένα τσαρούχια στὴ φωτιὰ νὰ στεγνώσουν. Τὸν καταπῆρε ὁ ὕπνος, κάηκε καὶ μύρισε τὸ πετσί! Αὐτὸ εἴταν.

Ἔβαλε λοιπὸν τὰ χέρια χουνὶ γύρω στὸ στόμα, καὶ φώναξε κοροϊδευτικὰ κατὰ τὴ μεριὰ ποὺ χάθηκαν οἱ καλλικαντζάροι.

— Σταθεῖτε, ἐεεϊ! Συντρόφια! Μὴ μ' ἀφίνετε δὰ μόνο!

Τότες ἀπὸ τὰ βαθιὰ τῆς γῆς, ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες σπηλιὲς ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τὶς στῆλες τοῦ 'Ολυμπίου Διός, ἦρθε ἕνα μακρυνὸ ἀπόφωνο, ἀργό, ξεσυρτό, σχεδὸν πένθιμο μέσα στὴν τραγουδιστὴ κοροϊδία του.

— Δὲ σ' ἀφίνουμε μόνοο!

— Εἶναι ὁ Καταχανάς, ὁ μελοδραματικός μας βαθύφωνος, συλλογίστηκε γελώντας ὁ σοφός. Ἔχει πάντα αὐτὴ τὴ μανία νὰ κάνει τὸν Σαλιάπην στὸ Μπόρις Γκουντούνωφ!

Τἄλεγε μὲς στὸ νού του καὶ γελοῦσε καὶ σύγκαιρα μιὰ μυστικὴ ἀγωνία ἄρχισε νὰ δένεται στὴν ψυχή του, ἀγκούσα.

Κάτι τόνε τραβοῦσε νὰ γυρίσει τὰ μάτια, νὰ κοιτάξει.

Ἔτσι λοιπόν, ὅπως γελοῦσε ἀκόμα, γυρίζει μπρός του καὶ τί νὰ δεῖ.

— 'Ανθούλα!...

Μέσα στὸ ξεφωνητὸ εἴταν ὅλο τὸ σάστισμα ἀπὸ τοῦτο τ' ἀνεπάντεχο.

Ἡ καρδιὰ λάχτισε, στάθηκε ὁ νούς του. Καὶ μέσα στὰ σπλάχνα μιὰ κόρδα ἄρχισε νὰ τρέμει, νὰ τρέμει.

Ἐδῶ μπροστά του στεκόταν ἡ κοπελίτσα ποὺ ἄνθισε, παπαρούνα, μέσα στὰ πρῶτα φοιτητικά του χρόνια καὶ τὰ γέμισε μὲ τὸ φῶς της. Ἐδῶ καὶ πενήντα τόσα χρόνια! Τὸ σπίτι στὴν πανεπιστημιακὴ γειτονιὰ τῆς Νεάπολης, ἡ παλιὰ αὐλὴ μὲ τὶς ἰσόγειες φτωχοκατοικίες ἕνα γύρω. Σ' ὅλες τὶς πόρτες ἀσβεστωμένες γλάστρες μὲ τζεράνια, βασιλικὰ καὶ σκονισμένες ἀμπαρόριζες. Καὶ πάνου ἀπὸ τὸ πηγάδι μὲ τὸ μαρμαρένιο φιλιατρὸ κείνη ἡ ἀστενικὴ

κληματαριά, ποὺ ποτὲς δὲν ὡρίμαζε σταφύλι. Μιὰ κοινοτοπικὴ πὲς ἠθογραφικὴ σκηνογραφία τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου! Ὅμως τώρα πῶς ἔγινε καὶ γύρισε μὲ τόσο σπαραχτικὸ νόημα;

Καὶ λοιπὸν ὁρίστε, ἡ Ἀνθούλα στεκόταν ἐκεῖ μπροστά του, ψιλή, μὲ τὴ λυγερή της μέση, τὸν κοίταζε μὲ ολάκερο τὸ πρόσωπο. Καὶ δὲν εἴταν πιὰ ἡ νύχτα γύρω τους, δὲν εἴταν ὁ χειμώνας καὶ τὸ τοπεῖο τοῦ Ζάππειου. Εἴταν μονάχα αὐτή, φεγγοβολοῦσε ὁ τόπος ἕνα γύρω ἀπὸ τὴ μαγικὴ φέξη ποὺ ἔβγαζε ἡ ἴδια της ἡ νιότη. Καὶ ὁ ἀέρας της εἴτανε πάλι σὰν τὴν ἀνεσαμιὰ τοῦ βασιλικοῦ.

Στὴν ἀρχὴ ποὺ τὴν ἀντίκρισε εἶχε χαμηλωμένα τὰ μάτια της ἔτσι, ποὺ τὰ πλατιὰ ματόκλαδα ἀκουμποῦσανε στὰ μάγουλα. Κατόπι, σὰν ἄκουσε τὸ ξεφωνητό του, σήκωσε τὰ μάτια της ἀπάνω του καὶ τοῦ φάνηνε νὰ τὸν κοιτᾶ μ' ὅλο της τὸ πρόσωπο. Τότες τὰ ξανᾶδε κεῖνα τὰ καθάρια, τὰ καστανὰ μάτια τῆς κόρης, νὰ τὸν κοιτάζουν καὶ νὰ χαμογελοῦν λυπημένα.

Εἴτανε τὰ μάτια τοῦ παιδιοῦ, ποὺ ὡριμάζει σιγὰ-σιγὰ μέσα του ἡ κοπέλα καὶ στέκεται θαμπωμένο, τρομαγμένο γλυκὰ μπροστὰ στὸ θάμα τῆς πρώτης ἀγάπης.

Καὶ ξαφνικά, σὰ γλήγορη ἀστραπὴ ποὺ περνᾶ καὶ φωτίζει μόνο γιὰ μιὰ στιγμὴ τὶς μορφὲς καὶ τὰ σχήματα, ὁ κ. Παρασκευὰς εἶδε πόσο αὐτὰ τὰ μάτια, ἔτσι ποὺ κοίταζαν, ἔτσι ποὺ βλεφάριζαν, ἔτσι ὅπως σάλευαν κάτω ἀπὸ τὸ γαληνὸ μέτωπο κεῖνα τὰ λεπτά, μαῦρα φρύδια, εἶδε πόσο, ἄχ πόσο ἔμοιαζαν μὲ τὰ μάτια, μὲ τὸ μέτωπο, μὲ τὰ φρύδια τῆς Γιοχάνας! Αὐτὸ ἔγινε σὰ μιὰ ἀστραπὴ ποὺ σκίζει μὲ μιὰ σπαθιὰ τὸ μαῦρο παραπέτασμα τῆς μνή-

μης, φωτίζει, καὶ πάλι μεμιᾶς σβυέται καὶ ξαναβουλιάζουν τὰ σχήματα στὴν ἀνυπαρξία.

—Ἀνθούλα!

Εἴταν πάλι ὅπως κεῖνα τὰ ἥσυχα καλοκαιριάτικα βράδια, σὰν τὴν ξεμονάχιαζε κοντὰ στὸ πηγάδι νὰ τῆς πεῖ τὴν ἀγάπη του μὲ λόγια ποὺ κόμπιαζαν στὸ λαρύγγι, νὰ τῆς ψιθυρίσει τοὺς πρώτους στίχους του, ποὺ πήγαιναν κούτσα - κούτσα.

Τὸ φιλιατρὸ εἴταν φαγωμένο σὲ δυὸ μεριὲς ἀπὸ τὸ σκοινὶ καὶ τ' Ἀνθάκι τραβοῦσε τὸν κουβά, σαστισμένο ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῆς ἀγάπης. Ὁ κουβὰς κοντυλοῦσε, ντάκ-ντούκ, τὰ νερὰ πέφτανε μέσα, πατσούλιζαν δροσερὰ στὸ βάθος τοῦ πηγαδιοῦ. Καὶ τὸ πηγάδι ποὺ ψιθύριζε μονάχο του ὕστερα πολλὴν ὥρα καὶ σώπαινε σιγὰ - σιγά.

Ὅπως τότες ποὔβλεπε κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸ φεγγάρι τὸ μπόϊ της νὰ γέρνει τὸ τόξο του σὰν κλωνάρι κερασιᾶς. Τοὔφερνε βιβλικὲς τρυφεράδες τούτη ἡ εἰκόνα, τοῦ θύμιζε τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ.

—Ἐσὺ εἶσαι ἡ δικιά μου ἡ Ραχήλ, τῆς εἶπε μέσα στὸ λυρικό του φούντωμα, ἐσὺ θὰ μοῦ ἀντλήσεις τὸ νερὸ τῆς ἀγάπης, καθάριο καὶ ζωντανό, ποὺ θὰ μὲ ξεδιψάσει γιὰ ὅλη μου τὴ ζωή! Γιὰ ὅλη μου τὴ ζωή!

Ἡ Ἀνθούλα, γιὰ νὰ μὴν τὴν πάρουν τὰ δάκρια, ἄρχιζε νὰ γελᾶ μὲ τὰ φεγγερά της τὰ δόντια. Τότε κεῖνος τῆς ἔπερνε μέσα στὶς δυὸ φοῦχτες τὸ παιδιάτικο πρόσωπο μὲ τὶς μποῦκλες τῶν μαλλιῶν ποὺ ξεχείλιζαν καὶ τὴ φιλοῦσε κατάστομα. Ἔτσι ὅπως πιάνεις μέσα στὸ κατακαλόκαιρο μιὰ κρουσταλένια κούπα μὲ δροσερὸ νερὸ καὶ πίνεις καὶ πίνεις καὶ χόρταση δὲν ἔχεις.

Ἡ μικρὴ κοπέλα ξαμολοῦσε τὸν κάδο κ' ἔφευγε λαχανιασμένη, μὲ τὰ μάγουλα πυρωμένα.

Ὥσπου νὰ τὴν πάρει ὁ ὕπνος ἔκλαιγε μυστικὰ ἀπὸ εὐτυχία. Καὶ σὰν τὴν ἔπαιρνε ὁ ὕπνος, μουρμούριζε μέσα στ' ὄνειρό της τὰ λόγια του καὶ χαμογελοῦσε.

Τώρα ἡ Ἀνθούλα εἶταν πάλι ἐδῶ, μπροστά του! Τὸν

κοίταζε γλυκὰ καὶ λυπημένα, χαμογελοῦσε μὲ τὰ φρύδια της, μὲ τὰ καστανὰ μάτια της.

Καὶ μέσα του δὲν ἔνιωθε καμιὰν ἀπορία νὰ τὴν ξαναβλέπει ἔτσι δροσερὴ καὶ νέα. Τὸ φόρεμά της εἶταν κεῖνο τὸ καλοκαιριάτικο, τὸ κλαδωτό, ὅλο φύλλα σταχτιὰ καὶ κεραμιδιά, μὲ τὸ σφιχτὸ μποῦστο καὶ τὴ σουρωτὴ φούστα.

Τὰ πρώϊμα στήθια τσίτωναν τὸ ροῦχο νὰ σπάσουν τὰ κουμπιά, νὰ πεταχτοῦν σὰν τὰ ρόδια.

Κεῖνο ποὺ ξάφνιζε μονάχα τὸ γέρο ἀκαδημαϊκὸ εἴτανε τάχα τὸ πῶς βρέθηκε ἐκειδὰ σὲ μιὰν ὥρα ἔτσι ἀνεπάντεχη.

Ἄνοιξε τὰ χέρια, ρώτησε σαστισμένος.

—Ἐσὺ ἐδῶ;

—Ἐγώ, χρυσέ μου!

Αὐτὸ εἴταν ὅλο.

Ἡ φωνή της εἴταν κοντά του κ' ἐρχόταν ἀπὸ τόσο μακριά, σὰν πίσω ἀπὸ καιρούς, ἀπὸ θάλασσες, ἀπὸ βουνὸ μπαμπάκι. Ὅμως εἴταν μιὰ μικρὴ φωνὴ τόσο λυπημένη καὶ τόσο ἀγαπημένη.

Εἴταν κεῖνος ὁ ἀπερίγραπτος τόνος ποὺ βγάζει μιὰ φορὰ γιὰ πάντα ἡ φωνὴ τ' ἀνθρώπου σὰν βρεθεῖ στὴν κορφὴ τῆς ζωῆς, καὶ τότε μονάχα εἶναι ὁ ἀληθινός της ἦχος καὶ δὲ γίνεται νὰ γελαστεῖ τ' ἀφτί.

Μπῆκε μέσα του, ἁπλώθηκε σ' ὅλη τὴν ὕπαρξη σὰν ἕνας ρευστὸς πόνος, γλυκὸς καὶ φαρμακερός, ποὺ πότιζε καημὸ τὰ φυλλοκάρδια. Ὕστερα ἡ πίκρα ἄρχισε νὰ κατακαθίζει, νὰ βολιάζει καὶ νὰ πυκνώνει στὸ βυθὸ τῆς ψυχῆς. Ὥσπου στάθηκε κάτι πηχτὸ σὰν τὴν οὐλιὰ τοῦ κρασιοῦ. Κι αὐτὸ εἴταν ἡ ἀπελπισιά, ἕνας ἀσωτήρευτος μετανιωμὸς γιὰ τὴ μεγάλη ἁμαρτία: τὴν προδοσία τῆς ψυχῆς.

— Γιατὶ ἔγινε ἔτσι, καλό μου Ἀνθάκι;

Τὰ μάτια του γιόμισαν δάκρια χοντρά. Ξεχείλισαν κ' ἔτρεξαν κάτω στὰ γέρικα μάγουλά του. Χρονῶ δάκρια, παλιά, διαβρωτικὰ καὶ καφτερά.

— Γιατὶ τὸ κάναμε αὐτό, καλό μου Ἀνθάκι;

Ἡ κοπέλα χαμογέλασε γλυκά, ἀνεσήκωσε τοὺς λεπτοὺς ὤμους.

— Ἐσὺ τὸ θέλησες ἔτσι, ἀγαπημένε μου.

Πῆγε κοντά της, πῆρε μέσα στὴ φούχτα τὰ μελαχρινά της χεράκια καὶ τὰ φιλοῦσε μὲ ἄπειρα, μικρὰ μικρὰ φιλιά. Ὅπως τότες στὴν αὐλὴ μὲ τὶς σπασμένες πλάκες, τὴ νύχτα, κάτω ἀπὸ τὴ σκονισμένη κληματαριά, ποὺ ἄφινε νὰ περνοῦν ὅλα τ' ἀστέρια ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ ἀστενικὰ φύλλα.

Ἔνιωθε πάνω στὸ πρόσωπό του αὐτὰ τ' ἁγνὰ χέρια, ἔνιωθε τὰ δάκριά του νὰ τὰ βρέχουν. Εἶπε μέσα στ' ἀναφυλλητό του.

— Πές μου, γιατὶ τὸ θέλησα ἔτσι; Γιατὶ τὄκαμα ἔτσι;

Τὰ δάχτυλά της τοῦ χάιδευαν τὸ πρόσωπο στοργικά, κ' εἴτανε τὰ χέρια μιᾶς μικρῆς μητέρας ποὺ χαϊδεύει παρηγορετικὰ ἕνα γέρικο παιδί.

Τοῦ εἶπε μὲ σιγανή, ἤρεμη φωνή.

— Γιὰ νὰ κερδίσεις τὴ ζωή, ἀγαπημένε μου. Ἐγὼ τί θὰ μπορούσα νὰ σοῦ δόσω ἄλλο ἀπὸ τὴν ἀγάπη μου; Κι αὐτὴ σοῦ τὴν ἔδοσα ὅλη, καὶ γιὰ πάντα.

Χύθηκε νὰ γονατίσει μπροστά της, ν' ἀγκαλιάσει τὰ πόδια της, τὰ λιγνὰ καὶ τόσο γνώριμα κεῖνα ποδαράκια της. Βόγγησε, σπαραγμένος ὥς τὸ θάνατο.

— Συχώρα με, Ἀνθούλα! Ἀγάπα με, Ἀνθούλα.

Μὰ δὲν ηὗρε τίποτα ν' ἀγκαλιάσει μέσα στὰ μπράτσα του.

Μόνο ἔνιωσε ἕνα τσουχτερὸν πόνο στὸ πρόσωπο. Εἴταν πεσμένος μπρούμυτος ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ ἄγαλμα τοῦ Βύρωνα, καὶ τὸ καπέλο του εἶχε κυλήσει ὥς στὶς πρασινάδες τοῦ βάθρου.

Τὸ μάγουλό του εἴταν βρεγμένο ἀπὸ τὰ δάκρια, γρατσουνισμένο ἀπὸ τὸ πέσιμο.

Σηκώθηκε ζαλισμένος, τινάχτηκε. Συμάζεψε κατόπι ἀπὸ χάμου τὸ μπαστούνι, πῆρε τὸ καπέλο καὶ τὸ ξεσκόνισε μὲ τὸν ἀγκώνα. Τὸ φόρεσε κοιτάζοντας ἕνα γύρω ξαφνιασμένος, χαμογέλασε στενοχωρεμένος μέσα στὴν παγερὴ μοναξιὰ τῆς νύχτας.

Ὁ ἠλεχτρικὸς γλόμπος εἶχε σβύσει. Τὰ ἄστρα γιόμισαν τὸν οὐρανὸ καὶ ἔτρεμαν νὰ στάξουν.

Ἔνιωσε ξαφνικὰ πόσο παγωμένα εἶταν τὰ χέρια, τὰ πόδια του καὶ κίνησε νὰ φύγει τραβώντας μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημη λεωφόρο. Ἕνα κοκόρι λάλησε ἀπὸ τὸν Ἰλισσό, κατὰ τὴ μεριὰ τοῦ Ὀλυμπιείου.

Γύρισε, κοίταξε κατὰ τὶς στῆλες ξαφνιασμένος, κατόπι ἄνοιξε πιότερο τὸ βῆμα.

— Τώρα θὰ γρινιάζει πάλι ἀπόψε ἡ Ἀριάδνη, συλλογίστηκε σιγὰ-σιγὰ ἀπελπισμένος...

Καὶ τὴν εἶδε μέσα στὴ φαντασία του, νὰ στριφογυρνᾶ καὶ ν' ἀναστενάζει μέσα στὸ ἀπέραντο καρυδένιο κρεβάτι, νὰ τρίζουν τὰ χαρτάκια στὰ μαλλιά της.

Χωρὶς νὰ τὸ θέλει ψιθύρισε μέσα του παρακαλεστικά:

— Σιὲτζ γκίνε τέτα Μάρω, σιὲτζ γκίνε τέτα Μάρω!

ΤΕΛΟΣ

ΚΑΙ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ

Τὸ διήγημα τοῦτο, γράφτηκε καὶ δουλέφτηκε τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς ὅπως καὶ «Ὁ Πάν», ποὺ θὰ ἐκδοθεῖ ἀμέσως κατόπι, οἱ «Μικρὲς Φωτιὲς» ποὺ βγήκανε τὸ 42 καὶ τὸ μυθιστόρημα «Ἡ Παναγιὰ ἡ Γοργόνα», ποὺ θὰ ἐκδοθεῖ ἀργότερα. «Τὰ Παγανὰ» πέφτουν χρονολογικὰ μέσα στὸ 1944. Εἴταν μισοτυπωμένα ἀπὸ τὸν περασμένο Σεπτέβρη κι ὁ συγγραφέας λογάριαζε νὰ προσφέρει τὸ βιβλίο στοὺς ἀναγνῶστες του μέσα στὶς χριστουγεννιάτικες μέρες, σὰν ποὺ ταιριάζει καὶ στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου. Ὅμως μεσολάβησε ἡ ἐθνικὴ συφορὰ τοῦ Δεκέμβρη καὶ ὁ τόπος πέρασε τὶς μέρες τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴ σφαγὴ καὶ τὴν ὁμηρία. Ἡ ἀναστάτωση καὶ ἡ θλίψη ποὺ ἔφεραν αὐτὰ τὰ γεγονότα στὴν ἑλληνικὴ ζωή, ἔριξαν πίσω καὶ τ' ἀποτέλιωμα τούτης τῆς ἔκδοσης. «Τὰ Παγανὰ» τραβήχτηκαν σὲ τρισήμιση χιλιάδες ἀντίτυπα ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Οἶκο «Οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου» καὶ γιὰ λογαριασμό του. Ὁ ζωγράφος Μόραλης σκάλιξε τὶς ξυλογραφίες, τὸ ξώφυλλο καὶ τὰ κοσμήματα ποὺ στολίζουν τὸ βιβλίο, καὶ ἐπιστάτησε στὸ τύπωμά του. Τὰ γνήσια ἀντίτυπα ἔχουν σὲ τούτη τὴ σελίδα τυπωμένη τὴ σφραγίδα τοῦ συγγραφέα. Ἀπὸ τὸ ἔργο τραβήχτηκαν ξεχωριστὰ πενήντα ἀντίτυπα ἀριθμημένα ἀπὸ 1-50 μὲ χειρόγραφη σελίδα τοῦ συγγραφέα.

